

KONSORSİYUM YARDIMLARI

Asistan Nuri UMAN

Konsorsiyum Garp dillerindeki yazılışı ile Consortium, Consortia deyiminin aslı Fransızca Consort kelimesi olup, birleşme ortaklık ve arkadaşlık manalarına gelmektedir. Bu terim daha sonra tüccar ve bankalar birliği veya şirketi anlamında kullanılmıştır. Bu gün konsorsiyumun günlük lisandaki anlamı ile, teknik terim olarak ifade ettiği mana birbirinden oldukça farklıdır.

Maliye ve Bankacılık sahasında konsorsiyum, milletler topluluğunun diğer bir memlekete malî yardım için vucuda getirdiği birliği ifade eder ve konsorsiyum terimine bu anlamın izafe edilmesi oldukça yenidir.

Biz bu yazımızda «Konsorsiyum» tabiriyle, az gelişmiş memleketlere yapılacak yardımı idare etmek için kurulan beynelmilel, geçici teşekkülleri ifade etmek istiyoruz.

Garp dillerinden aynen dilimize geçen bu kelime, iyi bir Türkçe karşılıklı bulunmadığı için iktisadî ve malî bir terim olarak bizde de yerleşmiştir. Bunun yerine teklif edilen «Yardım Kulübü» tâbiri pek tutunmamıştır.

Konsorsiyum kelimesi son zamanlarda Türk efkârı umumiyesinin en çok kullandığı tâbirlere biri olmuştur. Çünkü Türkiye'nin kalkınma plânını desteklemek için OECD bünyesinde de 1962 yılında Yunanistan Konsorsiyumu ile birlikte bir de Türk Konsorsiyumu kurulmuştur. Türkiye için çok büyük önemi haiz bulunan «Türk Konsorsiyum'unun» kuruluşunu, bünyesini, fonksiyonlarını ve yaptığı yardımları incelemek bu yazının konusunu teşkil etmektedir.

Böyle çok şumüllü bir konunun bütün veçhelerine bu kısa yazı çerçevesi içinde yer verilemeyeceği aşikârdır. Üstelik Türk konsorsiyumu hakkında tam bir kanaat elde edebilmek için, diğer konsorsiyumları da tetkik ederek mukayeseler yapmak icap eder.

Biz bu makalemizde, konsorsiyumun bütün veçhelerini ve alınan yardımların Türk ekonomisine tesirlerini derinlemesine incelemekten çok, Türk konsorsiyumu hakkında derli toplu ve muhtasar bir bilgi vermek istiyoruz (*).

I

İKTİSADÎ YARDIMLAR VE TÜRKİYENİN YARDIM İHTİYACI

Önce iktisadî yardım teriminden ne anladığımızı izaha çalışalım :

İktisadî yardım terimi ile kastedtiğimiz şey, gelişmiş memleketlerin gelişmekte olan memleketlere askerî, iktisadî ve insani saiklerle yapmış olduğu, onların iktisadî kalkınmasına doğrudan doğruya veya dolayısıyla tesir eden her türlü faaliyetlerdir.

Yaptığımız bu tarifle yardım terimini geniş anlamda kullanıyoruz ve tarifin şumulü içine teknik yardımlarla milletlerarası ticaretin kolaylaştırılması gibi ilk bakışta yardım kabul edilemeyecek hususlar da girmektedir.

Konumuz «Konsorsiyum yardımları ve Türk ekonomisi» olduğuna göre bizim burada yardım kelimesinden ne anladığımızı yukardaki tarif müvacehesinde tekrar gözden geçirmemiz icap eder. Bunun için de yardım tarifinin sınırlarını biraz daha kesinlikle çizmek yerinde olur.

Yardım tarifinin içine pek çok unsurlar girdiğine göre evvelâ bu unsurları gözönünde tutarak yardımların bir tasnifini yapmaya çalışalım.

İktisadî yardımları, doğrudan doğruya ve dolayısıyla olmak üzere iki gurup halinde toplayabiliriz. Doğrudan doğruya yardımı, verimli kaynakların miktarını veya yeni yatırımları âmme gücünü artıran ve kaynakların kullanılmasını islah eden yardım çeşididir. Do-

(*) Bu yazımızın hazırlanmasında bize gerekli yardımlarını esirgemeyen Plânlama Teşkilâtı mensuplarına, Maliye Bakanlığı Hazine Umum Müdür Muavini Sayın Ertuğrul İhsan Özel'a, Konsorsiyum Şubesi Müdürü Bekir Yazgan'a ve Konsorsiyum şubesinde görevli bütün arkadaşlara; bu arada İlhan ve Cengiz beylere ve Proje Kredileri Şube Müdürü Sayın Aydemir Koç'a teşekkür etmeyi en büyük vazife sayarım.

layisiyle yardım ise, iktisadî ortamı daha elverişli bir yardım çeşididir. Dolayısıyla yardım ise, iktisadî ortamı daha elverişli bir hale getirir (1).

a) **Doğrudan doğruya yardımlar** : Yardımların büyük çoğunluğu bu kategoriye girer. Bunun başlıca şekilleri ise :

i) **Hibe ve Krediler** :

Hibeler gelecekte herhangi bir şekilde iadesi beklenmeyen ve bazı hallerde belli bir idealin ve politikanın gerçekleşmesini temin için hibeyi yapan memleketle işbirliğini icabettiren bir nevî hediye dir.

Kredi ise, bir müddet sonunda umumiyetle bir faizle birlikte geriye ödenme mecburiyeti olan bir istikraz muamelesi veya daha geniş bir deyimle bir borç anlaşmasıdır.

Hibe ve krediler ikitaraflı olabileceği gibi (Amerika'nın diğer memleketlere milletlerarası işbirliği idaresi (ICA) Kalkınma İkrız Fonu (DLF) İhracat - İthalât Bankası (Ex - Im Bank) kanalıyla veya İngiltere, Fransa, Belçika ve Hollanda'nın denizaşırı ülkelere ve kolonilere yaptığı yardımlar) *çok taraflı hibe ve krediler şeklin* de de olabilir. (Konsorsiyum'lar, Milletlerarası İmâr ve Kalkınma Bankası (IBRD) Milletlerarası Finansman Kurumu (IFC) Milletlerarası Para Fonu (IMF) veya Avrupa Para Anlaşması gibi).

ii) **Teknik Yardım** :

Gelişmiş memleketlerdeki teknik bilgi ve metodların geliştirmek te olan memleketlere aktarılmasını istihdaf eden faaliyetlerdir. Bu yardımlar daha ziyade işgücü kaynaklarına yönelmiş olup onların vasıflı hale getirilmesine tahsis edilir.

Teknik yardımlar, diğer yardım şekillerine nisbetle daha ucuza mal olmasına mukabil, kalkınma vetiresi üzerinde tesirleri büyüktür.

iii) **Ziraî Mahsul Fazlaları** :

Gelişmiş memleketlerdeki mevcut ziraî mahsul fazlalarının az

(1) Tuncer Baran : *Milletlerarası İktisadî Yardımlar ve Kalkınma Meselesi*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1963, s. 28.

gelişmiş memleketlere millî paraları karşılığında satılması da son senelerde müracaat edilen bir iktisadî yardım şeklidir.

Bu yardım şekli, az gelişmiş memleketlere gıda ihtiyaçlarını döviz sarfetmeden ithal etme imkânı sağladığı gibi, yatırımların istihlâk malları üzerindeki enflasyonist tazyikini de azaltır.

iv) Ziraî Menşeli olmayan mal şeklinde hibeler :

Bu tip yardımların iktisadî kalkınmada müessir bir şekilde kullanılma imkânları mahduttur. Hatta bazan o memleketin şartlarına uymayan yatırımların yapılması ve malzemenin kullanılması gibi iktisadî bakımdan terviç edilmeyen sonuçlar da doğurabilirler.

v) Karşılık Paralar :

Amerika Birleşik Devletlerinin iktisadî yardım programları altında yaptığı hibeler karşılığında, hibeyi alan memleket kendi paracısı cinsinden aynı miktarda bir mebliği belli bir fona yatırmak zorundadır. Bu fonlar daha sonra yardımı veren ve alan memleketlerin karşılıklı anlaşmaları üzerine ve belli gayeler için serbest bırakılabilmektedir.

Bu, bir para politikası vasıtası olarak kaynakların iktisadî kalkınma için harekete geçirilmesinde önemli rol oynayabilir.

b) Dolayısıyla Yardımlar :

Dolayısıyla yardımlar vasıtalı yollardan az gelişmiş memleketlerde gelişmeye müsait bir zemin hazırlamak suretiyle iktisadî kalkınmaya yardımcı olurlar.

Başlıca Şekilleri :

i) Hususî Yatırımların Âmme Makamları Kanalıyla Teşviki :

Az gelişmiş memleketlerdeki yatırım imkânlarını hususî teşebbüse tanıtabilmek için hükûmet yardımlarından istifade edilebilir. Ayrıca hususî sermayeyi teşvik için, yardım yapan hükûmet, kendi teşebbüslerine, sermayenin hudut dışı edilmemesi, kârların transferi gibi konularda bazı garantiler verebilir.

ii) Milletlerarası Ticaretin Kolaylaştırılması :

Kambiyo kontrollerinden doğan tahditlerin kaldırılması ve gelişmiş memleketlerin yüksek gümrüklerinin indirilmesi için alınan tedbirler bu cümledendir.

iii) Üçüncü Memleket Anlaşmaları :

Bir az gelişmiş memlekette fazla olan bir takım mal ve hizmetlerin kıt olan diğer bir az gelişmiş memlekete devredilmesidir. (Avrupadaki Marshall Plânı tatbikatına benzer.) Fakat bugün bunun yekûn yardımlar içinde çok az bir yer işgal ettiği görülmektedir.

Yardımların çeşitlerini kısaca özetledikten sonra konumuzun hangi gategoriye girdiğini artık söyleyebiliriz : Konsorsiyum yardımları, doğrudan doğruya bir iktisadî yardım olup iki veya çok taraflı krediler şeklindedir.

Konsorsiyum yardımlarının mahiyetini böylece belirttikten sonra, sözü, Türkiye'nin hızlı ve dengeli kalkınabilmesi için dış yardıma ihtiyacı olup olmadığına getirebiliriz.

Evvelâ şu soruyu kendi kendimize soralım. İktisaden kalkınabilmek için neden dış yardıma ihtiyaç vardır? Bunun cevabını vermeden önce iktisadî kalkınmadan neyi kastettiğimizi kısaca belirtmek yerinde olur. Bilindiği gibi iktisadî kalkınma, fert başına isabet eden gelirin devamlı ve önemli şekilde artırılması olup buna tesir eden faktörleri iki grupta toplayabiliriz :

— İstihsalin insanlarla ilgili şartlarını değiştiren sosyal ve beşerî faktörler,

— Ve istihsalin dışındaki şartları geliştiren maddî faktörler.

İnsanların bilgi ve görgü seviyelerini artıran eğitim; hakikatleri daha iyi görmesini sağlayan araştırma, istihsalin daha iyi organize edilmesini sağlayan teşebbüs ve sevkü idare kabiliyetlerinin geliştirilmesi bir memleketin kalkınma seviyesini etkileyen beşerî faktörlerdir.

Bu beşerî unsurun, üzerinde çalışacağı kaynakların zenginleştirilmesi (Resource development) ve istihsal metodlarının geliştirilmesi yani teknik terakki ile istihsalde kullanacağı teçhizatın artırılması başka bir deyimle «sermaye terakümü» ise hızlı kalkınmanın maddî şartını teşkil eder.

Bütün bunların yapılabilmesi ise, yatırım seviyesine sıkı bir şekilde bağlıdır. Ancak hemen belirtelim ki, hızlı kalkınma için yatırım şarttır fakat yeterli değildir. Bugüne kadar hiçbir ülke büyük çapta yatırım yapmadan hızlı kalkınma sağlayamamıştır. Buna mukabil bazı ülkeler yatırım seviyesini yükseltebildikleri halde hızlı kalkınmada başarısızlığa uğramışlardır (2).

(2) Üstünel, Besim : «Yatırım Seviyesi ve Dış Yardımlar» Forum, sayı : 258, 1. Ocak 1965, s. 10.

Bu kaynaktan yatırımların finansmanında faydalanabilmek için artan ihracat gelirinin istihlâke kaymadan yatırım mallarına tahsisinin temin edilmesi gerekir. Fakat bunu bu gün temin etmek pek kolay değildir. Üstelik ticaret hadleri de son yıllarda az gelişmiş memleketlerin aleyhinde seyretmektedir.

v) İstihlâki kısıcı diğer tedbirler :

Tayınlama, lüks istihlâk mallarının ithalinj lisansa bağlama, fiyatları yükselterek hasıl olacak marjın devlete gelir olarak transferi (sosyalist ekonomilerde görüldüğü üzere) gibi tedbirleri demokratik rejimlerde tatbik etmek hem güç hem de ilerdeki bölümlerde izah edeceğimiz sebeplerle gereksizdir.

b) Yatırımların dış finansman kaynakları :

Bütün bu kaynaklardan elde edilen iç tasarruflar Türkiyede 1957 - 1961 devresinde ortalama olarak GSMH. nin ancak % 12,8 ine ulaşmıştır (4). Halbuki % 7 kalkınabilmek için % 18,3 yatırım yapmak icabettiğine göre aradaki % 5,5 lik farkın kapatılması gerekir. Bu farkı ya dış yardımlarla veya iç kaynakları zorlayarak kapatmak mümkündür.

Şimdi yukarıda iç finansman kaynaklarına başvurarak aradaki açığın kapatıldığını farzedelim. Bu durumda dahî gerekli gelişme hızı sağlanamayacaktır. Çünkü :

Bilindiği gibi yatırımların seçilen istihsal metodlarına göre belli bir kompozisyonu vardır. Diğer taraftan hızlı kalkınabilmek için, yatırım kompozisyonunda makine - teçhizatın nisbi önemini artıran istihsal metodlarının tercihi şarttır (5). Hangi istihsal metodu seçilirse seçilsin, yatırımların yapılabilmesi için tasarruf kompozisyonunun yatırımların kompozisyonuna uygun olması gerekir. Şu halde bir memlekette kalkınmayı hızlandırabilmek için, makine - teçhizatın nisbi önemi büyük olan istihsal metodunun seçilmesi ve yatırımların buna göre yapılması icap eder. Bu takdirde makine teçhizat talebi önemli ölçüde artacaktır. Bu tip yatırım malları memleket dahilinde istihsal edilemiyorsa, bunları ithal yoluyla temin etmek cihetine gidilecektir.

Diğer taraftan ithalât için gerekli döviz kaynakları, ihracat, görünmeyen kalemler ve sermaye hareketlerinden elde edilir. Yu-

(4) *Birinci Beş Yıllık (1963 - 1967) Kalkınma Plânı*, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, 1962 s. 32.

(5) *İstihsal Metodları ve Yatırımların Kompozisyonu*, Ankara, 1962 s. 32.

karıda izah edilen durum karşısında artan ithalâtı yapabilmek için gerekli döviz bu kaynaklardan temin edilecektir. Bilindiği gibi ihracat ve görünmeyen kalemleri kısa zamanda artırmaya imkân yoktur. (Nedenleri ilerde izah edilecektir.)

Bu durumda ya ithalâttan - dolayısıyla hızlı kalkınmadan vazgeçilecek yahut dış yardım alınarak bu kalkınma hızına ulaşılmaya çalışılacaktır.

Saniyen az gelişmiş memleketlerde alt-yapı tesisleri mevcut değildir. Bu tesisler ikmal edilmedikçe daha sonraki yatırımlardan tam bir randıman almaya imkân yoktur. Buna mukabil bu yatırımlar büyük ölçüde sermayeye ihtiyaç gösterdikleri gibi bunlardan en kârlı şekilde istifade edebilmeleri için uzun sürenin geçmesini de beklemek lâzımdır.

Az gelişmiş memleketler süratle kalkınabilmek için bu çeşit yatırımların finansmanında en önemli kaynak olarak milletlerarası sahadan temin edebilecekleri hibe veya uzun vadeli düşük faizli kredileri kullanmak zorundadırlar.

Memleketimizi bu açıdan incelediğimiz zaman şunları tesbit ediyoruz :

— Türkiye 27 Mayıs devriminden sonra kalkınmasını plâna bağlamış bir memleket olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu plânda muayyen hedefler tesbit edilmiş ve mevcut durum dikkatle gözden geçirilerek bu hedeflere en kısa yoldan ulaşmak için alınması icap eden bütün tedbirler gösterilmiştir.

— Beş yıllık kalkınma plânında, ortalama % 7 bir kalkınma hızına ulaşabilmek için, GSMH. nin % 18,3 kadar bir yatırım yapılmasını öngörülmüş ve bunun kaynakları şöylece tesbit edilmiştir :

— Yatırımların % 14,8 i iç kaynaklarla ve % 3,5 uğu da dış kaynaklarla finanse edilecektir. Bu durumu 1957-1961 devresiyle karşılaştırdığımız zaman iç tasarrufda % 2 ve dış yardımlarda da % 1,5 luk bir artışın öngörüldüğünü yani hızlı kalkınmanın yüklediği külfetin iç ve dış kaynaklar arasında dağıtıldığını görüyoruz.

— Bu hesaba göre 5 yıl zarfında yatırımlar için lüzumlu dış yardım ihtiyacımız toplam olarak 11 milyar 300 milyon TL. dir, Bunu dolarla ifade edersek yaklaşık olarak 1 milyar 256 milyon dolara ihtiyacımız vardır. Yani her yıl ortalama olarak 2 milyar 260 milyon

TL. sı veya 252 milyon dolarlık yardım almamız icab etmektedir (6).

— Bu miktar ithalât, ihracat ve görünmeyen kalemlerden doğan farktır. Dış borç ödemeleri buna dahil değildir. Bunları da ilâve ettiğimiz zaman gayrisafi dış finansman ihtiyacımız 1 milyar 988 milyon dolar olacaktır. Bunun 290 milyon dolarlık kısmı PL. 480 Shipments'den ve 125 milyon dolarlık kısmı da özel yabancı sermaye şeklinde temin edileceğini farzedildiğinden devletlerden alacağımız 5 yıllık kredi yekûnu 1 milyar 573 milyondur. Başka bir tabirle her yıl ortalama olarak 315 milyon dolar yardıma ihtiyacımız vardır (7).

Yıllar itibariyle safi finansman ihtiyacımızı incelediğimiz zaman, şu husus dikkatimizi çekiyor. (bak Tablo I).

Aşağıdaki tablonun tetkikinden anlaşılacağı üzere cari dış ödeme açığı mutlak rakam olarak aynı kalmakta (2 milyar 200 milyon TL'si) buna mukabil G. S. M. H. ya nisbeti 5 yıl içinde % 4 den % 2,8 e düşmektedir.

TABLO I

SAFİ FİNANSMAN İHTİYACININ YILLAR İTİBARIYLA SEYRİ

Yıllar	G. S. M. H.	Cari ödeme Açığı	G. S. M. H. nin yüzdesi
1962	52,7 (Milyar)	2,1 (Milyar)	4,0
1963	56,4 »	2,3 »	4,1
1964	60,3 »	2,5 »	4,1
1965	64,5 »	2,2 »	3,4
1966	69,0 »	2,2 »	3,2
1967	73,9 »	2,1 »	2,8

Kaynak : Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, s. 33 Tablo : 50

G. Safi finansman ihtiyacı ise, Tablo II de gösterilmiştir. Bu tablonun hazırlanmasında şu hususlar gözönünde tutulmuştur.

(6) Kalkınma Plânı, s. 33 Tablo : 50

(7) Loc, cit, s. 138 Tablo : 374.

İTHALÂTIN YILLAR İTİBARIYLA SEYRİ

(milyon dolar))

	1963	1964	1965	1966	1967
Yatırım malları ithalâtı	241,1	274,1	296,0	332,5	363,0
Hamde ithalâtı	234,5	261,5	299,5	325,0	363,5
Tüketim malları ithalâtı	71,4	76,4	84,5	87,5	93,5
TOPLAM	547,0	612,0	680,0	744,9	820,0
Amerikan tarımsal üretiği artışı ithalâtı	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0
Toplam	607,0	672,0	740,0	804,9	870,0
İthalât ikamesi	-40,0	-45,0	-110,0	-130,0	-160,0
Toplam ithalât ihtiyacı	567,0	627,0	630,0	674,0	704,0

Kaynak : Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı s. 138. Tablo : 375.

a) **İthalâta** : Yatırım malları ithalâtının yatırım seviyesi ile birlikte artacağı farz olunmuştur. Ortalama olarak yatırımların dış finansman ihtiyacı yatırımlar toplamının % 33 üdür. (8)

Hammadde ithalâtı için bu ithalâtı kullanan sanayi kollarındaki gelişme göz önünde tutulmuştur.

İstihlak malları ithalâtında ise ithal temayül hesaba katılmıştır. Ayrıca her yıl ithalât ikamesine gidilmesi de öngörülmüştür. (Bak Tablo : II).

Bu duruma göre ithalât % 26,5 artmış olacaktır. En önemli artış yatırım malları ve hammadde ithalâtında olmaktadır.

b) İhracat ve Görünmeyen kalemler :

Turizm gelirinde ve ihracatta bugüne nazaran önemli gelişmelerin olacağı kabul edilmiştir.

c) Dış borçlar :

Beş yılda 567 milyon dolar dış borç ödeneceği hesaplanmıştır. Bundan gelecekteki borçlanmaların birinci beş yıla etkisi olmayacaktır.

(8) Loc. cit. s. 137.

cağı kabul edilmiştir. Bu devrede ödeyeceğimiz faiz yekûnu ise 99 milyon dolardır.

2000 yılına kadar ödenmesi gereken borç miktarı 1 milyar 276 milyon 700 bin dolardır. Bunun 250,3 milyon doları Türk lirası olarak ödeneceğinden ödemeler dengesine tesirli olan miktar 1 milyar 26 Milyon 400 bin dolardır.

Birinci Beş Yıllık plân süresince ödenecek olan 567 milyondan sonra 2000 yılına kadar ödenecek miktar 459 milyon dolardır, (1962 den bu yana yapılan borçlanmalar bu yekûna dahil değildir).

Bu projeksiyonlar daha ileri götürüldüğü zaman, plânın öngördüğü miktar ve şartlarda dış yardım sağlayabildiğimiz ve yurt içi tasarruf seviyesini plân hedeflerine çıkararak yatırımları gerçekleştirebildiğimiz takdirde 1973 ve 1974 senelerinde Türkiye'nin millî gelir seviyesi % 7 gelişme hızını fevkalâde yardım olmadan kendi tasarrufları ile finanse edebilecek duruma gelecektir.

Şöyle ki, 1973 — 1974 senelerinde ithalât bir milyar doları aşacaktır. İhracatımız ise, iyimser bir tahminle 600 — 650 milyon dolar olacaktır. Fevkalâde yardım almamak için aradaki farkın yine kendi normal döviz gelirimizle finanse edilmesi gerekir. Bu konuda şunlar söylenmektedir. Potansiyel döviz kaynaklarımızdan olan turizm için gerekli olanlar yapıldığı takdirde, bu kaynak bize yılda ortalama olarak 180 milyon dolar sağlayabilecektir. Diğer taraftan yurt dışındaki işçilerin tasarrufları da tam olarak yurda transfer edilebilirse, buradan da rahatça 220 milyon dolar döviz sağlanacak böylece 400 milyonluk açık kendi kaynaklarımızla finanse edilmiş olacağından kalkınma hızını idame ettirebilmek için munzam dış yardıma ihtiyaç olmayacaktır (9).

Şu halde kalkınma geyretlerimizin uzun vadede başarılı ve devamlı olabilmesi için ekonominin dış yardıma muhtaç olmaktan kurtarılması gerekmektedir. Yukarda kısaca ana hatlarını çizdiğimiz dışyardım portesi 15 ve 5 yıllık perspektifler içerisinde düşünülmüş 10 yıl sonra yardımsız kalkınabilmek için ithalât ve ihracat görünmeyen kalemler üzerinde ne gibi tedbirler alınacağı beş yıllık plânda etraflı bir şekilde izah edilmiştir.

Ancak bu 10 yıllık devrede alınacak kredilerin plânda gösterilen şartlara uygun olması ve zamanında temin edilmesi şarttır.

(9) Üstünel, Besim : Op. cit., s. 12.

Kalkınmamız için hiç olmazsa, 10 sene yılda ortalama olarak 252 milyon dolar almamız icap ettiğinden, bunu temin etmek gayesiyle iki kanaldan harekete geçildi.

Birinci teşebbüs, Nato nezdinde yapıldı. Bu teşekkül doğrudan doğruya kredi verecek durumda olmadığından (2 Mayıs 1962 de) teşkilâtın konseyinde bu talebimiz görüşülüp müsbet karşılandı ve üye devletler gerekli yardımı yapmayı vaddettiler.

İkinci teşebbüs OECD (Avrupa İktisadî İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı) (*) nezdinde yapıldı. Daha önce OECD den 1962 yılı tediye muvazenesi açığını kapatmak için 45 milyon dolarlık kredi talep edilmişti.

Avrupa Para anlaşması (EMA) idare komitesi 1962 yılı için talep ettiğimiz 45 milyon doların memleketimize tahsisine karar vermiş ve beş senelik plânımızın finansmanı için gerekli dış kaynakların da sağlanmasının acil bir zaruret olduğu mütalâası ile bunun tetkikini 20 Mart 1962 de OECD konseyinden istemiştir.

Bu esnada teşkilât genel sekreteri ve konsey başkanı Kristensen Mart 1962 sonunda memleketimize gelmiş ve Ankara'da ilgili bakanlıklarımızla ve Devlet Plânlama Müsteşarlığı ile temaslarda bulunmuştur.

Bu temaslar sonunda Genel sekretere Türkiyenin asıl ihtiyacının kısa vadeli krediler olmayıp, makul bir gelişme plânının tatbikini mümkün kılacak uzun vâdeli ve tediye şartları hafif krediler olduğu hafif krediler olduğu fikri kabul ettirilmiş ve plânın dış finansmanın sağlanması için süratli bir şekilde konsorsiyum kurulması hedefi üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Bu müzakerelerde güdülen maksat plânın Bankalar Kurulundan ve B. M. M. nin tasvibinden geçirilmesi sırasında dış finansman için teşkilâtlanmak ve 1963 başında tatbikata hazır hale gelmek ve müttefiklerimizi, plânımızın makul ve ciddî hesaplara dayandığına ve tahakkuk edebilmesinin ancak dış yardımla mümkün olduğuna onları ikna etmek idi. Plânımız üzerinde müsbet intibalar edinen Kristensen ile heyetimiz kanalıyla aralıksız devam eden temas ve müzakereler sonunda bilhassa Amerikan heyetinin yakın müzaheretleriyle 10 Nisan tarihli konseyde uzun vâdeli meselelerimizin teşkilât organları tarafından süratle incelenerek bu hususta 16 Temmuz kadar birer rapor verilmesinin karara bağlanması sağlanmıştır.

(*) OECD için daha fazla bilgi Ek: II de verilmiştir.

Müteakiben mesele teşkilâtın Ekonomi ve Gelişme komitesinde münakaşa edilmiş ve bu müzakerelere Plânlama Teşkilâtının uzmanlarının da bulunduğu bir heyetimiz katılmıştır. Mezkûr komite konseye müsbet bir rapor sunmuştur.

Teşkilâtın konseyi 10. Temmuz 1962 tarihinde aldığı bir kararla gelişme plânının dış finansmanının OECD vasıtasıyla sağlanmasını prensip itibariyle kabul etmiş ve yapılacak yardımın şekil ve vasıtalarını tayin etmek ve Türkiye için bir konsorsiyum kurmakla vazifeli olarak gelişmiş üye memleketleri ile milletlerarası iktisadî ve malî teşekküllerin katıldığı bir çalışma grubu kurulmuştur.

Çalışma grubu 31. Temmuz. 1962 tarihinde yaptığı bir toplantıda Türkiyenin kalkınma plânının gerçekleştirilmesi için yardımda bulunmak isteyen üye devletler arasında fiili bir iştirak mahiyetinde olan Türk konsorsiyumu kurulmuştur.

Konsorsiyuma başlangıçta Amerika, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg olmak üzere 9 devlet katılmıştır.

Daha sonra 1963 yılında İsveç, Norveç ve Avusturya Dahil olmuş; 1964 yılından itibaren İsviçre ve danimarka konsorsiyum faaliyetlerine katılmayı kabul etmişlerdir.

Konsorsiyum milletler arası iktisadî ve malî teşekküllere açık bulunduğundan milletlerarası Para Fonu (IMF), Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası (IBDR) Milletlerarası kalkınma Birliği (IDA) Avrupa Para Anlaşması (EMA) da konsorsiyum üyeleri arasına girmişlerdir.

31. Temmuz 1962 de kurulan Türk Konsorsiyumun, kuruluş gayelerini, yaptığı yardımlar, bunların mahiyetini ve yıllar itibariyle seyrini daha yakından görelim :

II

TÜRK KONSORSİYUMU VE YAPTIĞI YARDIMLAR

Türkiye'ye Yardım Konsorsiyumu, diğer beynelmilel konsorsiyumlarda olduğu gibi beş yıllık kalkınma plânının dış finansman ihtiyacını karşılamak gayesi ile kurulmuştur. Bu organizasyon, dış yardımın bir merkezde toplanmasını sağlayacak ve dış tediye ihtiyaçlarının bu kaynaktan ve tek elden koordine şekilde kullanıl-

Konsorsiyumun kurulmasından şu faydalar beklenmektedir :

— Konsorsiyum sayesinde Türkiyeye yapılmakta olan iktisadî yardımlar bir merkezde toplanarak sevk ve idaresinde koordinasyon sağlanacaktır. Zira gerek gelişmiş ülkelerin gerekse milletlerarası teşekküllerin yapacağı yardımlar, tatbikatta münferit ve te-sirsiz kalma tehlikesindedir. Halbuki konsorsiyum münferit yardımların tutarını bir merkezde toplayarak müessiriyetini artıracaktır.

— Konsorsiyum sayesinde yapılacak yardımların tutar, vade, faiz ve iade şartlarında bir birlik sağlamak mümkün olabilecektir. Bilindiği gibi her münferit yardımın şartları yardım yapan memleketin durumuna göre değişmektedir. İşte konsorsiyum yardım meblâğını bir bütün olarak şartlar bakımından tek tipe irca edecek ve yardımın idaresi bakımından büyük fayda sağlayacaktır.

— Yardım alan memleket, karşısında bir sıra alacaklı devletleri göreceği yerde sadece konsorsiyuma muhatap olacak, bu da yapılan yardımın idare ve kontrolünde büyük kolaylıklar sağlayacaktır.

— Konsorsiyumun diğer bir gayesi de Amerika Birleşik Devletlerinin az gelişmiş memleketlere yaptığı yardımlarının yükünü gelişmiş memleketler ile derece derece paylaşmaktır. Zira A. B. D. ikinci cihan harbinden sonra gelişmiş memleketlere önemli nisbetlerde yardım yaparak onların süratle kalkınmasını sağlamıştı. Şimdi ise, A. B. D. nin tediye bilânçosu bu yardımlar yüzünden açık vermektedir. Bunu kapatmak için Amerika gerek yardımları kıstmak gerekse diğer memleketlerin yardım yapmalarını temin etmek gayesiyle konsorsiyumların hareketli taraftarı olmuştur. Nitekim yukarıda da belirtildiği gibi Türk Konsorsiyumunun kurulmasında Amerikan delegeleri bizi çok desteklemiştir.

Bir bakıma Amerika'nın bu tutumu yerindedir. Zira A.B.D. i 1946 — 1963 yılları arasına bütün dünyaya 90 milyar dolarlık yardım yapmış, tediye bilânçosunun kısmen açık verme sebeplerinden birini teşkil etmiştir (10).

— Yardımın konsorsiyum aracılığı ile verilmesi yardım üzerinde politik, ve stratejik gayelerin tahakkukunu azaltacak; daha çok iktisadî gayelerin hâkim olmasını sağlayacaktır. Diğer taraftan yardımların bu şekilde tevzii milletlerarası dayanışma ve hakkaniyet prensiplerine daha uygundur.

(10) 1963 Bütçe Gerekçesi, s. 28.

Yukarıdaki gayelerle kurulan Türk Konsorsiyumunun teşkilâtı son derece basittir. Milletlerarası teşekküllerde görülen konsey, icra ve sekreterya şeklindeki üçlü bölünmeye burada rastlanmaz. Hukukî şahsiyeti yoktur, daha ziyade fiilî (ad hoc) bir teşekküldür.

Bir başkanı (Von Mongolth), bir icra sekreteri (Walter F. Stettner) ve yeteri kadar memuru olan bir organdır. Devletlerin konsorsiyum için özel temsilcileri yoktur. OECD nezdindeki daimi temsilcileri (konsey delegeleri) aynı zamanda konsorsiyumda delegedirler.

Lüzum hasıl olunca toplanır. Bir önceki toplantıda müteakip toplantının ne zaman yapılacağı kararlaştırılır. Ayrıca Türkiye'de konsorsiyumun toplanmasını talep edebilir. Devletlerle olan münasebetlerinde OECD sekreteryasından da istifade edilir.

Teşkilâtın karar alma yetkisi yoktur, sadece üye devletleri bir araya getirir. Onlara Türk programları hakkında bilgi verir.

Kanaatimizce teşkilâtın bu şekilde organize edilmesinin sebebi, devletlerin yardım konusunda nihai söz haklarından feregat etmek istemeyişleridir. Yani her devlet yapacağı yardımı ikili anlaşmalarla ve takip ettiği siyasî, iktisadî ve askerî gayelerine uygun olarak vermek istediğinden konsorsiyumun kendilerini bağlayıcı bir karar almasına imkân bırakmamışlardır.

Nitekim bu kanaat konsorsiyumun kuruluşu sırasında da ortaya çıkmış, Hollanda iki taraflı anlaşma tezini savunmuştur. Bu tez itibar görmemiş ve konsorsiyum kurulmuştur. Fakat bugünkü tatbikat bir konsorsiyum faaliyetinden ziyade ikili anlaşmalar şeklindedir. Zira, üye memleketlerle yapılan ikili yardım anlaşmalarında, vâdeler ve malî şartlar birbirinden çok farklı olup bu konuda bir birlik temin edilememiştir. Bu bittabi konsorsiyumun kuruluş gayesiyle taban tabana zıttır.

Bu halin geçici olmasr temenni edilir.

Teşkilâtından kısaca bahsettiğimiz Türk konsorsiyumunun OECD içindeki yeri belli değildir. OECD nin teşkilât komitesi de değildir. O halde Türk konsorsiyumunu, OECD nin bütünü içinde fiili ve geçici bir teşekkül olarak kabul etmek yerinde olur.

Bugünkü temayül bunu OECD nin komitelerinden biri haline getirmektir. Fakat bu konuda henüz kesin bir karara ulaşılmış değildir.

Konsorsiyumun teskilâtını ve OECD içindeki yerine kısaca bir göz attıktan sonra sözü konsorsiyumdan nasıl kredi alındığına ve buradaki câri prosedüre getirmiş oluyoruz.

Beş yıllık kalkınma plânına uygun olarak hazırlanan yıllık programların müzakereleri bitip resmî gazetede neşredildikten sonra, İngilizceye çevrilmiş nühası Konsorsiyuma gönderilir.

Konsorsiyum icra sekreteri raporu inceler ve ilgililerle temas etmek üzere Türkiye gelir. Türkiye Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası ve Devlet Plânlama Teşkilâtından izahat alır.

Bu izahları ve kendi edindiği kanaati ihtiva eden bir rapor hazırlar. Bu rapor yayınlanıp üyelere dağıtılır. Bundan sonra üye devletlerin delegeleri toplantıya çağrılır. Bu toplantıda Türk delegeleri tarafından program hakkında izahat verilir. Programın dayandığı esaslar, beş yıllık plân içerisindeki yeri, dış finansman ihtiyacı ve bunun terekküp tarzı etraflı bir şekilde delegelere anlatılır.

Talepleri dinleyen delegeler ye hemen bunların makul olduğunu (reasonable) kabul ederler veya fikirlerini beyan için müddet isterler. Müddetin hitamında delegeler taleplerimiz hakkında görüşlerini bildirirler.

Bundan sonra taahhüt safhası gelir. Konsorsiyumun en önemli devresi budur. Delegeler taleplerimizin makul olduğunu kabul ettikten sonra kendi hükümetleriyle temasa geçerler. Kendilerinin imkânlarına, siyasî, iktisadî konjonktüre ve Türkiyenin arz ettiği duruma göre bir miktar tesbit edip şekil ve mali şartları ile birlikte konsorsiyuma bildirirler.

Bildirilen taahhütler toplamı ile bizim talep ettiğimiz miktar arasında menfi bir farkın olması çok muhtemeldir. (1964 yılında olduğu gibi).

Bizim taleplerimizden daha az taahhüt olduğu zaman iki kandan harekete geçilir

— Diplomatik yollarla üye devletler ikna edilip taahhütlerinin artırılması için çalışılır.

— Veya Konsorsiyum başkanı meseleyi delegeler seviyesindeki OECD konsey toplantısına getirebilir. Durum müzakere edilir ve tavsiye mahiyetinde bir karar alınabilir. (Konseyin bu konuda üye devletleri bağlayıcı karar almak yetkisi yoktur).

Taahhüt safhası bittikten sonra taleple taahhüt arasında farkın yukarda anlatılan yollarla ne derece izale edilebileceği önceden ke-
tirilemez.

Farzedelim ki taahhüt ile talep arasında fark yoktur veya yapı-
lan bütün gayretlere rağmen kapatmaya imkân bulunamamıştır.
Bu takdirde konsorsiyum aradan çekilir, biz her devletle bu taah-
hüdü üzerinde ikili müzakerelere girişiriz.

*Bu görüşmelerde daha ziyade kredinin mahiyeti, vâdesi, öde-
mesiz devresi ve faizi müzakere edilir. Bu müzakereler üç yerde
cereyan edebilir :*

*aa) Türkiyede : Müzakereler Türkiyede cereyan edecekse kredi
verecek devletin Ankara Büyük Elçisi ile Maliye Bakanlığı (*) gö-
rüşmelere girişerek yukarıdaki hususlarda bir hal tarzına varılır.*

*bb) Müzakereler kredi verecek memleketin başkentinde ise:
Bizden maliye bakanlığının teşkil edeceği bir heyetle karşı tarafın
delegeleri karşı karşıya gelip bir anlaşma metni hazırlarlar.*

*cc) Bazan da bu iki yerin dışında anlaşmalar Paris'te imzala-
nabilir: Bu takdirde tarafları OECD nezdindeki temsilcileri temsil
eder.*

Bittabi anlaşmaların yürürlüğe girebilmeleri için yasama or-
ganlarının tasdikinden geçmesi gerekir.

İmzalanan anlaşmanın süresi genel olarak yıllıktır. Yani sade-
ce o yılki krediye inhisar eder. Büyük çoğunluk böyle olmakla be-
raber, bazı devletlerle 4 — 5 seneye şamil anlaşmalar yapılmıştır.
Meselâ İsveçle yapılan 5 milyon dolarlık anlaşma beş sene içindir.
Bu anlaşma gereğince bize her sene bir milyon dolar verecektir.

Yine Danimarka ile yapılan iki milyon dolarlık kredi anlaş-
masında 4 yıl süreli olup buna göre Danimarka bize her yıl beşyüz bin
dolar bulunacaktır.

Her memleketle yapılan anlaşma diğerinden gerek meblâğ ge-
rekse vâde ve faiz yönünden farklıdır (bak tablo 3 ve 5).

(*) Türkiye'yi malî borç altına sokan anlaşmaları 1960 yılına kadar Hariciye Vekâleti imzalıyordu. Bunun bir çok mahzurları görüldüğünden 27 Mayıs'tan sonra Millî Birlik Hükûmeti bu yetkiyi 13 sayılı kanunla Hariciye Vekâletinden alıp Maliye Vekâletine vermişti. Bu yüzden bütün müzakerelerde Türk Hükûmetini Maliye Bakanlığı temsil etmektedir.

Bizim teklifimiz bağı olmayan, 25 sene vâdeli, 7 yıl ödemesiz devreyi (7 yıl 25 seneye dahildir) ihtiva eden % 3 faizli program kredileridir.

Yapılan müzakerelerde biz bu bazın altında kalmaya gayret ediyoruz. Buna mukabil çeşitli sebeplerle bu şartlardan muayyen ölçüde fedakârlıklar yapılmaktadır.

Anlaşma aktedilip yürürlüğe girdikten sonra, anlaşma miktarı kadar meblâğ T.C. Merkez Bankası hesabına o memleketin merkez bankasına yatırılır. Türk Hükümeti bu krediyi kredinin mahiyetine göre peyder pey kullanır.

Alınan kredileri mahiyeti itibariyle üç büyük gurupta toplayabiliriz :

- a) Program kredileri,
- b) Proje kredileri,
- c) Borç tecili,

a) Program kredileri :

Bu tip kredilerle makine - teçhizat temin edilmeyip mevcut sermaye ve teçhizat için lüzumlu yedek parça, hammadde ithal edilir. Dolayısıyla program kredileri ithal kotalarının finansmanında kullanılır.

Bu krediyi iki guruba ayırarak inceleyebiliriz :

1 — Hükümet kredileri : Borç veren devletin bizim emrimize tahsis ettiği kredilerdir. Bu da iki tiptir.

aa) Bağı olmayan krediler : Bu kredilerin kullanılmasında hiçbir tahdit yoktur. Türk hükümeti bu kredi ile istediği malı istediği memlekette temin edebilir. Bizim kalkınma plânında kullanmak istediğimiz fakat konsorsiyum memleketlerinin vermeye *yanaşmadığı bir kredi tipidir. (Bakınız tablo 3 ve 5).*

bb) Bağı olan krediler : Bu kredilerle ancak kredi veren memlekette ithalât yapılabilir. Bizim pek arzu etmediğimiz fakat fakat konsorsiyum üyelerinin daha çok vermek istedikleri kredi tipi budur: (bakınız tablo 3 ve 5).

ii) İhracat Kredileri: Bunların mahiyeti diğerlerinden oldukça farklıdır.

Bunu bir misâlle izah edelim :

Farzedelim ki, Fransa'dan x malını ithal etmek istiyoruz. İthalâtı yapacak Türk firması Fransa'daki firmalarla gerekli temasları yapar ve malın ithali için lüzumlu formaliteleri tamamlar, Malın Fransadan sevk edilebilmesi için lüzumlu dövizin Türk Merkez Bankası kanalıyla Fransız merkez bankasına havale edilmesi lâzımdır. (Dövizli ithalâta durum böyledir.)

Burada ise Fransız hükümeti ihracatçı tacirine malın bedelinin ödeneceğine dair garanti verir ve malın Türkiyeye gelmesi sağlar. Mal Türk gümrüğüne dahil olduğu zaman bedeli Fransız hükümeti tarafından kendi ihracatçı tacirine ödenir. Türkiye'de Fransa'ya o miktar kadar borçlanır.

Bu kredi tipi hiç arzu edilmeyen bir kredidir. Kredili ithalatın bütün mahzurlarını taşır. Bu tip krediyi bize Fransa açmaktadı. (Bakınız Tablo 3 - 5 - 4).

b) Proje Kredileri :

Mevcut bir tesisin genişletilmesi (tevsii) veya yeniden bir tesisin inşası için gerekli kredilerdir. Bunlardan yeteri kadar temin edilmektedir. (Bakınız tablo 3 - 4 - 5).

c) Borç Tecili :

Bu da bir kredi nevi olarak kullanılmaktadır. Daha evvel o devlete borçlu olduğumuz meblağ kadar tediye bilânçosunda bir genişleme yaratmakta ve buradan elde edilen miktar plânın finansmanında kullanılabileceği için bunu da bir kredi nevi olarak müta-laâ ediyoruz. (Bakınız tablo 3 - 4 - 5).

Konsorsiyumun bize verdiği krediyi mahiyetleri itibariyle kısaca görmüş bulunuyoruz. Şimdi aynı kredilerin yıllar itibariyle seyrini inceliyelim :

a) 1963 yılında :

1963 yılında toplam olarak alınan kredi yekûnu 339 milyon dolardır (11) - AID surplus maddeleri 66,5 milyon, proje kredileri (DLF. Ex - İm bank vb.) 85 milyon ve konsorsiyum hibe ve kredilerinden fiilen kullanılan kredi miktarı ise 187 milyon 64 bin dolardır. (Bakınız tablo 3).

Şu halde 1963 yılında alıp kullandığımız kredilerin % 55 i kon-

(11) 1963 Yılı Programı Uygulama Raporu Özeti, Ankara, Haziran 1963, s. 22
Tablo : 17.

sorsiyum yardımlarıdır. Taahhüt edilip te o yıl kullanamadığımız kredileri de bu rakamlara dahil edersek toplam kredi yekûnu 404 milyon dolara çıkar. Konsorsiyumun vermeyi taahhüt ettiği miktar 252,6 milyon olduğuna göre kredilerin % 62 sini konsorsiyumdan temin ediyoruz, demektir.

1963 yılında bize kredi vermeyi kabul eden memleketleri, taahhüt miktarlarını verdikleri kredinin tipini, mali şartlarını o yıl içinde kullanılan miktarı (tablo : 3 te) görüyoruz.

Tabloyu yakından tetkik ettiğimiz zaman şu hususları tesbit edebiliriz :

i) 1963 yılında konsorsiyumdan talep ettiğimiz kredi yekûnu 282 milyon dolardı. Bunun 32 milyon doları «Net hata ve noksan» payı olarak istenmişti. Bu kadar yüksek bir rezerv istenmesinin sebebi şu idi :

— Evvelâ plânın ilk yılı idi, yapılan projeksiyonlarda hata yapma ihtimali daima mevcuttu.

— Saniyen plânı iyi bir şekilde yürütebilmek için elde oldukça önemli bir nisbette döviz rezervine ihtiyaç vardı.

— Salisen 1963 başında Merkez bankasındaki döviz miktarı 1.9.1962 mevcudu itibariyle 93,5 milyon dolardı (12) bunun da azalması istenmiyordu.

Fakat bu görüşümüz konsorsiyumda revaç bulmadı. Yani «Net hata ve noksan» payı olarak talep ettiğimiz 32 milyon doları yekûn talebimizden düşüldükten sonra 250 milyon dolar üzerinden taahhütte bulundular. 1963 için taahhüt edilen miktar 250 milyondan biraz fazla olup 252.655.000 dolardır.

Bunun 101,8 milyonu bağlı olmayan kredidir, 11,5 milyonu borç tecili 23,5 milyonu proje finansmanı, 94 milyonu ise ihracat kredisi şeklindedir.

ii) 252,6 milyon doların sadece 41,3 milyonu hibedir. Bunun 41 milyonu A.B.D. ve 300.000 de Belçika tarafından yapılmıştır. Hibelere toplam kredinin % 16 sini teşkil etmektedir ki, oldukça önem olmasına rağmen daha büyük bir nisbete ulaşması şayanı arzudur.

iii) Bizim 1963 te talebimiz tamamen program yardımı olma-

(12) 1963 Bütçe Gerekçesi s. 54.

sına rağmen bize ancak 229 milyon dolarlık program yardımı yapılmış yani talebimiz % 90 nisbetinde karşılanmıştır. Ancak bununun 126,2 si ihracat, bağlı kredi ve borç tecilî şeklinde olduğu düşünülürse kullanma yönünden tam serbestiye sahip olduğumuz miktar 101,8 milyondur ki bu da toplam kredinin ancak % 40 dır. Şu halde alınan kredi toplam olarak bizim talebimizi aşmasına rağmen gerçekten iktisadî kalkınmamızı yardımcı olan miktarı % 50 den daha aşağıdır.

Durum bilhassa şu yönden ilgi çekicidir. Bu 101,8 milyon dolarlık kredinin kaynaklarına indiğimiz zaman; kredi veren memleketlerin devletlerden ziyade Milletlerarası Mali Teşekküller olduğunu görürüz. Şöyleki :

Bu kredinin 50 milyonu EMA, 9 milyonu AID, 21,5 milyonu da IMF ten temin edilmiştir. Yani bu üç müessese bu kredinin 80,5 milyonluk kısmını karşılamışlardır. Bu da % 80 e tekabül eder. Şu halde 11 üye devletten yalnız ikisi (İtalya 10 milyon, Fransa 8,3 milyon) bu konuda bize yardımcı olmuşlardır.

Bilindiği gibi milletlerarası teşekküller daha ziyade kısa vadeli finansman kredisi verirler. Nitekim IMF in 1963 yılında bize verdiği kredi 5 yıllık kısa vadeli oldukça yüksek faizli (% 2,5) sadece iki yıl ödemesiz devreyi (Grace Period) ihtiva eden bir kredidir.

EMA nın kredisi ise bundan daha ağır şartları ihtiva etmektedir. Vadesi yine 5 yıl olup ödemesiz devresi 1 yıl ve faizi de % 3,5 tur.

Plânın hesaplarını yaparken koyduğu azami hatler hatırlanacak olursa; bu kredilerin kalkınma için ne kadar elverişsiz olduğu ortaya çıkar. Hatırlanacağı üzere plân vade olarak 25 yıl, ödemesiz devre olarak 7 sene ve faizi de % 3 olarak kabul etmişti.

Netice olarak diyebiliriz ki, konsorsiyum üyeleri bu konuda bize gerektiği kadar yardımcı olmamaktadırlar.

iv) Bize en müsait şartlarla kredi veren memleket Amerikadır. Faizi % 0,75 vâde 40 yıl olup ödemesiz devresi de 10 yıldır. Tek mahzuru bağlı kredi olmasıdır.

Amerikanın açmış olduğu kredinin 76 milyonundan 41 milyonunun hibe olduğu hatırlanırsa bu şartın pek te ağır olmadığı ortaya çıkar.

1. Ödenek zamanında gelmiyor	4	3
2. Yeter Ödenek ayrılmıyor	3	
3. Ödenek ilceye değil ile gönderiliyor	2	
Formalitelere yarattığı güçlükler		
1. Formaliteler basit değil	4	
2. Avans işlerinde anlaşmazlıklar oluyor	2	
3. 2490 sayılı Kanununun formaliteleri	1	
4. Hesaplar iyi tutulamıyor	1	
Ödemedeki gecikmeler		
1. Tahakkuk için fazla işlem gerekli	2	
2. İl'e gidip gelme yüzünden gecikiyor	3	
3. Gecikme işçi ve taşoranda devlete karşı güvensizlik yaratıyor	1	
Diğer güçlükler :		
Tasarruf edilen para başa işte kullanılmıyor	1	
Mal müdürleri ve muhasipler anlayışsız davranıyor	1	
Birim fiatlar merkezde düşük tespit edilmiş, nakliye güç oluyor.	1	

Not : 44 kaymakam, 16 vali bu konuda görüş bildirmiştir.

İdarecilerimiz, mevzuatın yıllarca önce öngördüğü avans, pazarlıkla alım ve emanet tavanı gibi hadlerin zamanla paranın satınalma gücündeki azalma nedeniyle düşük kalmasını karşılaşılan malî güçlüklerin başında belirtmişlerdir. 1934 tarihli ve 2490 sayılı Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanununun 10 bin lira olarak öngördüğü tavan sonradan kabul edilen 4876 sayılı kanunla 1946 yılında üç katına çıkarılmıştır. İdarecilerimiz bu tavanın 30 bin lirada kalmasından yakınmaktadırlar. İlkokullar için bu tavan 222 ve 68 sayılı kanunlarla kaldırılmıştır. Mecliste bulunan arttırma, eksiltme ve ihale kanunu tasarısında ise 75 bin lira olarak belirtilmiştir. Kanunla konulan bu gibi tavanlar zamanla anlamını kaybetmektedir. Daha esnek yollar öngörülmesi ve uzun sürede paranın satınalma gücünün düşmesinden ileri gelen sakıncalı durumları gidermek üzere yürütme organı olan Bakanlar Kuruluna bütün hadler için toptan ayarlama yetkisi verilmelidir.

Ödenenin zamanında gönderilmemesi, yeter ödenek ayrılmaması, ödenenin ilceye gönderilmemesi gibi güçlükler aslında sadece emanet yöntemi uygulaması bakımından değil, diğer uygulamalar bakımından da aynı derecede önemlidir. İdarecilerimiz, formalitelerdeki güçlükleri de belirtmişlerdir. İle gidip gelme nedeniyle öde-

oran % 57 ye düşer. Alınan kredilerin yarısından fazlası onlara iade edilmekte dolayısıyla yardımlar iktisadî kalkınmada tesirsiz kalmaktadırlar.

b) 1964 yılında :

1964 yılında Ağustos sonu itibariyle alınan toplam kredi miktarı 157,5 milyon dolar olup AİD surplus maddeleri 11 milyon, proje kredileri 27,5 milyon olup konsorsiyum kredileri ise 119 milyon dolardır (14).

1964 yılında Konsorsiyuma üye olarak Danimarka, İsviçre, Norveçin katılması sonunda üye adedi 14 e yükselmiş bulunmaktadır. Diğer taraftan ortak pazara girişimiz dolayısıyla bu yıl Avrupa Yatırım Bankası da (EİB) konsorsiyuma katılmıştır.

1964 yılı programının finansmanı için gerekli teşebbüslere geçen yıl edinilen tecrübeler gözönünde tutularak bir an evvel geçilmiş ve bu konuda ilk toplantı Pariste 5 Aralık 1963 te yapılmıştır. Heyetimiz tarafından bu toplantı da 215 milyon doları program kredisi ve 35 milyon doları da proje kredisi olmak üzere cem'an 250 milyon dolar talep olunmuş ve bu miktar toplantı sonunda çıkarılan tebliğde «makul» addedilmiştir.

Aynı konuda ikinci toplantı 27 Ocak 1964 tarihinde yapılmış ve görüşmeler esasında hükümetimizce ekonomik alanda girişilmiş olan reformlar hakkında heyetimiz tarafından verilen izahat konsorsiyum üyeleri tarafından kabul edilmiş ayrıca bu husus toplantı sonunda neşredilen tebliğde açıkça ifade olunmuştur.

Bu konuda üçüncü toplantı 24 Haziran 1964 te yine Pariste yapılmış üyeler ancak bu tarihte taahhütlerini bildirmişlerdir. (bak. Tablo 4).

Tablodan da anlaşılacağı üzere 215 milyon dolar tutarındaki program kredisi ihtiyacına karşılık konsorsiyuma üye memleketler tarafından beyan edilen kredi yekûnu 132,7 milyon dolardır.

Bunun üzerine IMF, veEMA dan 41,5 milyon dolarlık kredi almak zarureti hasıl olmuştur.

Ayrıca 27 ve 29 Ekim 1964 tarihlerinde konsorsiyum ile cereyan eden toplantılar sonunda kapatılmayan kısmı kapatmak üzere 15,2 milyon dolarlık ilâve taahhütte bulunulmuştur.

(14) 1965 Bütçe Gerekçesi, s. 84, Tablo 41.

Ortak Pazar üyeliğimiz tasdik edildiğinden Avrupa Yatırım Bankasından (EIB) 35 milyon dolarlık proje kredisi alınmıştır.

Bundan başka Avrupa Yatırım Bankasından (EIB) den 30 sene vâdeli ve 7 yıl ödemesiz devreyi ihtiva eden normal projeleri finanse etmek üzere her yıl eşit taksitlerle alınmak şartıyla 175 milyon dolarlık kredi anlaşması 19 Kasım 1964 de imzalanmıştır.

Tablo IV ve V incelendiği zaman görülür ki :

i) 215 milyonlu talebimizin ancak $(132,7 + 9,3) = 142$ milyonu uzun vadeli. Ve ancak 1964 yılı haziran ayında temin edilebilmiştir. Faiz yine yüksek ve vadeler birbirinden oldukça farklıdır. Plânın tayin ettiği hadlerin üzerinde olması sebebiyle -Plânın dayandığı temel faraziyeleri değiştirdiğinden - plân hedeflerini tehdit eder mahiyettedir.

Hükümet aradaki 73 milyonluk açığı kapatmak için IMF ten 21.5 milyon dolarlık 3 sene vâdeli % 0,5 faizli kredi almış ayrıca EMA dan 1 yıl vadeli % 3 faizli krediyi kabul etmek zorunda kalmıştır.

Bilindiği gibi bu krediler kalkınma kredileri değildir. Tediye bilânçosunda dengeyi sağlamak için başvurulur ve kısa zamanda kapatılması gerekir. Nitekim bu husus resmi makamlarca da kabul edilmiş ve bütçe gerekçesinde aynen şöyle ifadesini bulmuştur. «IMF ve EMA dan temin edilen krediler ve orta ve kısa vadeli krediler olması sebebiyle konsorsiyum dahilinde temin olunan diğer uzun ve orta vadeli kredilerin şartlarına uymamaktadır. Bu tip krediler kalkınma kredileri temin edilip kullanılmaya başlanıncaya kadar ithalât programımızı aksatmamak gayesiyle temin edilmiştir. Buna rağmen, hâlâ kapatılmayan miktar 31,5 milyon dolardır.

ii) Program kredilerindeki bu yetersizliğe rağmen proje kredilerinde büyük bir fazlalık vardır. Talebimiz 35 milyon dolar olmasına rağmen konsorsiyuma dahil memleketlerden ve milletlerarası teşekküllerden aldığımız miktar 130,3 milyon dolardır (Bakınız tablo 4).

iii) 1964 yılında hibe olarak yardıma rastlanmamaktadır. Bu da üzerinde ayrıca durulması gereken bir konudur.

iv) 135 milyon dolarlık hükümet program kredilerinin sadece 4,29 milyonluk kısmı bağlı kredi değildir. Bu daha önce de belirttiğimiz gibi kalkınmamıza son derece menfi tesirleri olan bir husustur. Buna mukabil bağlı krediler yekûnu 126,7 milyona dolara ulaşmaktadır.

v) Bize yine en fazla kredi veren memleket ABD. dir. 201 milyonluk kredinin 138,6 milyonu ABD. i temin etmektedir, (Bakınız Tablo 5) Bunun faizi % 0,25 - 2 arasında değişmekte ve vâdesi de fevkalâde uzundur. (40 yıl vadeli ve 10 yıl ödemesiz devreli) Bu kredinin tek mahzuru 76,6 milyonunun bağlı, 62 milyonunun da proje yardımı olmasıdır.

vi) Açılan bu kredilerin mukayeseli bir şekilde kullanılmasını tablo 6 da görüyoruz.

Tabloyu dikkatle incelediğimiz zaman görüyoruz ki Tarih 14. 11.1964 olmasına rağmen hâlâ 1963 kredilerinden 39,5 milyon dolarlık kısmı kullanılmamıştır. 1964 te toplam olarak 209,5 milyon kredinin ancak 122,6 sı yani % 60 ı kullanılmıştır. 86,8 milyonluk kısmın kullanılmamış olması oldukça manidardır.

vii) 1936 yılında olduğu gibi 1964 yılında da alınan borçların büyük bir kısmı faiz ödemesi ve borç taksitleri şeklinde kredi veren memleketlere iade edilmiştir.

1964 yıllık programında 30 milyon dolar faiz ve 110 milyon dolarda borç taksidi ödenmesi derpiş edilmiştir.

Bu meblâğ bu yıl içinde mutlaka ödenmesi icabettiğine göre; 1964 yılında aldığımız 209,5 milyon dolarlık kredinin % 66 ını kendilerine bu kanaldan iade ediyoruz, demektir. Yani net olarak aldığımız kredi yekûnu sadece 69,5 milyondur.

Yukarıdaki rakamlar alınan bu kredilerin tamamının kullanıldığı faraziyesine istinat ettiğinden gerçeği aksettirmemektedir. Fiilen kullanılan miktarlar hesaba katılırsa o zaman net kredi almamız gibi aldığımızdan daha fazla borç ödediğimiz ortaya çıkar.

Nitekim, 14 Kasım 1964 tarihi itibariyle kullanılan kredi yekûnu 122,6 milyondur. Yıl sonuna kadar ödemek zorunda olduğumuz meblâğ 140 milyon dolar olduğuna göre 17,4 milyon dolar kadar bir meblâğ aldığımız dış borçtan daha fazla ödenmiştir.

Bu durum 1964 yılında ekonominin kısmî resesyona düşmesine, ithalâtın kısılmasına yol açmıştır. Böylece kalkınma hızı da önemli oranda düşmüştür.

c) 1965 yılında :

Bu seneye ait dökümanlar henüz elimize geçmiş değildir.

1965 yılı kalkınma programı konsorsiyuma zamanında verilmiş ve bu programın finansmanı için 234 milyon doları program 20 milyonu da proje kredisi olmak üzere cem'an 254 milyon dolar kredi talep edilmiştir.

Buna mukabil memleketler bugüne kadar taahhütlerini henüz bildirmiş değillerdir.

Ancak bu konuda ilk harekete geçen ABD. i olmuş 1965 yılında 70 milyon program 70 milyon da proje yardımı olmak üzere cem'an 140 milyon dolar vermeyi kabul etmiştir. Bu cümleden olarak 14.Ocak.1965 günü Ankara'da kredi anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmaya göre bu kredi 40 yıl vâdeli olup 10 yıl ödemesiz devreyi ihtiva etmektedir. Ödemesiz devrede % 1 faiz ve taksitlerin ödendiği devrede ise % 2,5 faiz ödemesi yapılacaktır (15).

Konsorsiyum kredileri dışında 1965 yılında 200 milyon dolar daha kredi alındığını gazetelerden öğrenmiş bulunuyoruz. Bunun dökümünü aşağıda görüyoruz (x).

Dünyanın siyasî konjonktürü ve Türkiye'nin Dış politikasındaki yeni temayüller konsorsiyum üyelerinin daha anlayışlı davranacağı intibasını vermektedir. Türkiye'ye yardım konsorsiyumu muhtemelen şubat ayı sonlarında tekrar toplanarak taahhüt miktarlarını tesbit edecektir.

Şimdiye kadar kredinin nasıl alındığını, alınan kredinin mahiyetini ve yıllar itibariyle seyrini tetkik etmiş bulunuyoruz.

Alınan bu krediler hem âmme sektörü hem de özel sektör tarafından kullanılmaktadır. Bu iki sektörün konsorsiyum kredilerinden nasıl faydalandıklarını biraz daha yakından tetkik edelim.

III

ALINAN KREDİLERİN KULLANILIŞ ŞEKİLLERİ

Önce âmme sektöründen başlayalım :

Bu sektör program kredilerinden kotalar kanalıyla istifade eder. Şöyle ki : Her iktisadî devlet teşekkülü kotaların tanzimi sırasında ne kadar yedek parça ve hammaddeye ihtiyacı olduğunu, ilgili bakanlığa bildirir. İlgili Bakanlıkta Maliye Bakanlığına intikal ettirir. Kotalar hazırlanırken bu meblâğlar dikkate alınır.

(15) Cumhuriyet, 15. Ocak. 1965 s. 1.

(*) Milletlerarası Kalkınma Ajansı (AID) 100 milyon dolar, Avrupa Yatırımlar

Konsorsiyumdan alınan program kredileri kotaların finansmanında kullanıldığından bu mekanizma ile dış yardımdan âmme sektörü istifade etmiş olmaktadır.

Bugün bu prosedüre yeni bir halka daha eklenmiştir. Devlet Yatırım Bankası. Bu banka iktisadî devlet teşekküllerinin yatırımlarının finansmanını temin etmekle görevli olduğundan, bu teşebbüslerin yapacağı yatırımların dış finansmanını da yürütür. Şöyle ki :

İktisadî Devlet teşekküllerine tahsis edilecek dövizler Merkez bankasında Devlet Yatırım Bankası adına açılan bir hesaba yatırılır. Banka, kotaya dahil ihtiyaçlarının finansmanı için fonu peyderpey kullanır.

Proje kredilerinin Âmme Sektörü tarafından kullanılışı şu şekilde bir prosedür içinde cereyan etmektedir.

İktisadî Devlet Teşekkülleri yapacakları yatırım projelerinin muhammen maliyet bedelini tesbit ettikten sonra bunları ihaleye çıkarırlar. İhalede «en düşük fiyat esası» uygulandığından, en müsait şartlarla hangi firma talip olmuşsa proje ona ihale edilir.

Bu prosedürün çok önemli bir mahzuru mevcuttur. İhaleye giren yabancı firmalar fiyatı düşük gösterip kayıplarını kredinin şartlarını ağırlaştırarak telâfi yoluna gitmektedirler. Dolayısıyla projenin ihalesinde yalnız fiyat gözönünde tutulduğu için en müsait şartlarla teklif yapana, ihale yapılmamaktadır.

Bu hatalı tatbikat bizde uzun süre devam etmiştir. Ancak son bir iki senedir yapılan ihalelerde sadece fiyat değil «hem fiyat hem de kredi» şartları gözönünde tutulmaktadır.

Bu konuyu bir misâl vererek izah etmeğe çalışalım :

X yerinde yapılacak olan bir fabrikanın muhammen maliyet bedelinin 20 milyon dolar olduğunu ve bu projenin ilgili teşekkül tarafından ihaleye çıkarıldığını farzedelim.

Bu projeye talip olan yabancı firmalar tekliflerini bildirirler. A. B. C. isimli üç firmanın bu ihaleye katılmak istediklerini ve bil-

Bankası 35 milyon dolar, Türkiye'ye Yardım Konsorsiyumu 35 milyon dolar, Milletlerarası Kalkınma Birliği (AID) 10 milyon dolar, Dünya Bankası (IBRD) 20 milyon dolar. Bu kredilerden ciddi proje hazırlamak şartıyla özel sektörde geniş ölçüde yararlanabilecektir. Bakınız *Cumhuriyet*, sayı : 14547 28. Ocak, 1965, s. 1 - 6.

dirdikleri tekliflerinde sırasıyla 19, 18, 19,5 milyon dolar olduğunu kabul edelim. Eğer sadece asgarî fiyat esasına göre ihale yapılmış olsaydı; B, firmasını tercih etmek gerekecekti. Zira en düşük fiyatı o teklif etmişti.

Fakat bu ihalede hem fiyat hem de kredi şartlarını göz önünde tuttuğumuz için fiyatla birlikte kredi şartlarını da incelemek zorundayız. (Her üç firmanında bize proje kredisi verdiğini farzediyoruz.)

Bu takdirde yapılacak şey, verilen kredilerin peşin değerlerini bulmak kredi yönünden de en müsait olanı tesbit ederek hem fiyat hem de kredide en müsait şartları teklif edene ihaleyi yapmaktır.

Yukarıdaki misâlde eğer B. firması kredi şartları bakımından da en müsait teklifi yapmışsa, hiç şüphesiz ihale ona yapılacaktır.

Eğer fiyatta en müsait en teklifi yapanla, kredide en müsait teklifi yapan başka başka firmalar ise, bu durumda ihale hangi firmaya yapılacaktır?

Mesele basit olup peşin değer hesabına dayanır.

A. B. ve C. nin kredi tekliflerinin peşin değerleri bulunur. Bunlar sırasıyla 19, 20, 18 olsun.

<u>Ihaleyi</u>	<u>Fiyattan kayıp veya kazancımız</u>	<u>Krediden kayıp veya kazancımız</u>	<u>Net kazanç veya kayıp</u>
A ya yaparsak	— 1 milyon \$	— 1 milyon \$	— 2 milyon \$
B ye yaparsak	+ 1,5	— 2 »	— 0,5 »
C ye yaparsak	— 1,5 »	+ 2 »	+ 0,5 »

Bu duruma göre maksimum avantajı ihaleyi C firmasına yapmakla elde ederiz. Zira net kazancımız diğerlerinde negatif olduğu halde onda pozitiftir.

Proje kredileri kullanılırken büyük aksamalar olmaktadır. Umumiyetle krediler o devre içersinde kullanılmamaktadır. Bu husus tediye muvazenesine tesir ettiği gibi, plânın yıllık programlarının aksaması dolayısıyla müteakip devrelerde kalkınma hızının azalmasına sebep olmaktadır.

Bu gecikmeleri üç safhada mütalâa edebiliriz :

i) **Kredinin alınma safhasında** : Konsorsiyuma dahil memleketler taahhütlerini bildirdikten sonra, kredi veren devlet iki ta-

raflı anlaşma imzalamaya çeşitli saiklerle yanaşamamaktadırlar. (İsviçre gibi) Bu sahfada Türk idarecileri büyük bir itina gösterek gecikmeye sebebiyet vermemek için azami gayreti sarfetmektedirler.

ii) **İkinci safha projelerin ihaleye çıkarılması safhasıdır :** Birinci safha gecikmesiz atlatılsa bile bu sahfada büyük gecikmeler olmaktadır. Bunun sebepleri muhteliftir :

aa) Yukarda belirttiğimiz hem fiyatta hem de kredide en ucuza olanı tesbit etme işi bütün tekliflerin ayrı ayrı bu yönlerden incelenmesini gerektirmektedir ki bu da zaman almaktadır. Bundan feragat edilemeyeceği için bu tip gecikme normal addedilebilir.

bb) İhaleler çeşitli menfaatlerin çatıştığı bir olaydır. Şahsi veya siyasî menfaatlerini ön plânda tutanlarla, âmme menfaatını korumak isteyenler arasında devamlı bir çekişme mevcuttur. Bu da ihalenin zamanında yapılmasını engelleyen faktörlerden birisidir.

cc) Türkiyede ihale formalitelerinin çok uzun ve karışık, aynı zamanda işlerin süratini azaltıcı mahiyette olması da ihaleleri önemli ölçüde geciktirmektedir. Bu formalitelerin basitleştirilmesi icap eder.

dd) İhaleler zamanında yapılsa bile icra safhasında idare ile müteahhit arasında birçok ihtilâflar çıkmaktadır. Bunları halledecek özel merciler bulunmadığından normal prosedür takip edilmektedir.

Bu gecikmelere misâl olarak 1963 yılında AID. den alınan 21.700.000 dolarlık kredi gösterilebilir. 14 Kasım 1964 tarihine kadar bu krediden kullanılan miktar sadece 1.649.915 dolardır. Yine aynı teşekkülün 1964 için verdiği 29 milyon dolarlık proje kredisinden aynı tarihe kadar hiç istifade edilmemiştir. (Bakınız Tablo : 6).

Konsorsiyumdan alınan kredilerden özel sektörün de istifade ettiğini daha önce belirtmiştik.

Özel sektör konsorsiyumun proje kredilerinden istifade edememektedir. Çünkü özel sektöre ait projeleri başka milletlerarası kuruluşlar, bilhassa IBRD nin bir filyali olan IFC (Milletlerarası Finansman Kurumu) ve bizzat bazı şartlarla IBRD de finanse etmektedir.

Özel sektör ancak program kredilerinden faydalanmaktadır. Firmalar ithali icabeden makine-teçhizat ve hammaddeden yıllık ihtiyaçlarını kotalar tanzim edilmeden önce odalar birliğine bildirirler. Odalar birliği gerekli tahsisin yapılabilmesi için Maliye Bakanlığı nezdinde teşebbüse geçer. Bu taleplerin kotalarda yer alması sağlanır. Diğer taraftan kotalar finansmanı da konsorsiyumdan alınan program kredileri ile yapıldığına göre, özel sektör yatırımlarına konsorsiyum yardımları endirekt şekilde tahsis edilmiş olur.

Özel sektör bu işleri yürütmek için gerekli orta ve uzun vadeli fonları Sinaî Kalkınma Bankasından temin eder.

Şimdiye kadar konsorsiyumdan nasıl kredi alındığını, alınan kredilerin mahiyetini, yıllar itibariyle seyrini, bunların hangi sektörler tarafından ve ne şekilde kullanıldığını kısaca görmüş bulunuyoruz. Burada şöyle bir suaj akla gelmektedir. Bir ekonominin ilanihaye yardım alması ne mümkün ne de şayanı arzu olup, ekonominin bir an önce kendi kendine yeter (viability) hale getirilmesi gerekir. Şu halde konsorsiyum yardımlarının yerini kısa ve uzun vadede neler alabilecektir?

IV

KONSORSİYUM YARDIMLARININ YERİNİ NELER ALABİLİR?

Bir ekonominin kendi kendine yeter hale gelebilmesi için herşeyden önce, alınan yardımların çok iyi kullanılması, bunların istihlâki değil yatırım artırıcı yönde yararlanabilmek için gerekli tedbirlerin alınmış olması, yardım yerine ikame edilebilecek unsurları gözönünde tutarak bunların bu fonksiyonları ifa edebilir hale getirilmesi icabeder. Meseleyi kısa ve uzun devrede inceliyelim :

A — Kısa devrede :

Birinci bölümde de belirtildiği gibi Türkiye hızlı kalkınabilmek için yardım almak zorundadır. Şu halde kısa vâdede yardım almaktan vazgeçmek söz konusu olamaz. Kısa vâdede yapılacak şeyler şunlar olabilir :

— Konsorsiyum üyelerine kalkınma plânımız ve elde edilen neticeleri çok iyi bir şekilde anlatılmalıdır.

— Kalkınma plânının öngördüğü reformlar (Toprak Reformu,

iktisadî devlet teşekküllerinin reorganizasyonu, âmme idaresinin reorganizasyonu, vergi reformu vs.) sür'atle gerçekleştirilmelidir. Bu konuda tatmin edici bir şekilde hareket ettiğimiz söylenemez.

— Kalkınmanın çok önemli bir şartı olan siyasî istikrar temin edilmelidir.

— İç finansman istikrara kavuşturulmalı, bunun her yıl vergi kanunlarında yapılan kısmî değişikliklerle değil, esaslı ve memleketin şartlarına uygun bir vergi reformu ile temini cihetine gidilmelidir. Böylece yardım yapacak devletlere kendi imkânlarımızı sonuna kadar kullandığımız fikri aşılmalıdır.

— Konsorsiyuma yeni üyelerin (Meselâ OECD ye yeni giren Japonya gibi) ve milletlerarası kuruluşların (IBRD gibi) katılması sağlanmalıdır.

— Diğer bir husus dışarıya kaçırıldığı iddia edilen dövizlerin yurttan kalmasını temin edecek tedbirlerin alınmasıdır. Bu konuda Prof. Besim Üstünel'in yaptığı bir araştırma bunun yılda 100-110 milyon dolar kadar olduğunu göstermektedir (17).

B — Uzun Devrede :

Burada izah edeceğimiz tedbirlerin netice vermeleri oldukça geniş bir zamana ihtiyaç gösterdiği için bunları uzun devre olarak mütelâa ediyoruz.

a) İhracat :

İhracatın geliştirilmesi hemen mümkün değildir. İhraç mallarının talep ve arz eâstikiyeti, yeni mehreç imkânları, standardizasyon, ambalajlama gibi hususlar buna tesir eder.

Bunların bir kısmını kısa vâdede değiştirmeye imkân yoktur. Nitekim plânda bütün tedbirler alındığı takdirde 1963 te 347,8 olan ihracatın 1967 de 457,2 milyon olacağı yani beş yılda % 30 luk bir artışın vuku bulacağı kabul edilmiştir. Bu projeksiyonu 10 sene için yaptığımız zaman, yani 1972-1973 senelerinde ihracatımız iyimser bir tahminle 600-650 milyon dolar olacaktır (18).

Şu halde ihracatı hemen artırarak, plânın dış finansmanını temin etmek mümkün değildir. Bununla beraber, bir an için ihracatımızın çok önemli ölçüde artırıldığını kabul edelim. Bu halde dahi

(17) Üstünel, Besim : «Dış Ticaretin Devletleştirilmesi», Milliyet, 21. Ocak, 1965.

(18) Üstünel, Besim ; Op. Cit, s. 12.

ihracat dış yardımın yerini tam olarak ikame edemiyecektir. Çünkü :

— Açığı kapatmak için ithalâtı sabit tutmak icabeder. Halbuki kalkınmayı paralel olarak ithalâtında (ithal ikamesine girilmediği müddetçe) arttırılması gerekir. Bu şekilde bir davranış hem bir fedakârlığı icabettirir, hem de fiziki denge nakdi denge lehine bozulduğu için enflâsyonist bir netice doğurur.

— Birinci mahzur bertaraf edilse dahi, yine ihracat dış yardımın yerini alamayacaktır. Çünkü ihracat artışı aynı nisbette döviz tasarrufu demek değildir.

Farzedelim ki ihracatımız 300 milyon dolar artmıştır. İhracatçı müstahsiller istihlâk meyillerine göre bu gelirlərini sarfedeceklerdir. Marjinal istihlak meylinin 0,8 olduğunu kabul edelim. Bu takdirde ancak 60 milyon dolar tasarruf edilebilecektir. Üstelik bu 240 milyon dolar istihlâkin bir kısmı ithal temayülüne bağlı olarak ithalâtı arttıracaktır. Marjinal ithal temayülünün 0,3 olduğunu kabul edelim. Bu takdirde istihlâk malları ithalâtı da 72 milyon dolar artacaktır. Böylece ihracat önemli nisbette arttığı halde hiçbir tedbir alınmadığı zaman bunun yatırımlara giden kısmı nisbeten az olacaktır.

İhracat arttırıldığı zaman bunun istihlâke kaymasını önleyecek tedbirlerin de alınması gerekir. Bunu da yapmak pek kolay değildir.

b) İthalâtın Tahdidi :

Bu ancak lüks istihlâk mallarında olduğu takdirde tavsiyeye şayandır. Yatırım mallarını kısararak yapılan bir ithal tahdidi kalkınma hızını etkileyecektir. (1964 yılında konsorsiyum yardımlarının gecikmesi sebebiyle bizde olduğu gibi).

İthal tahdidini terviç edebilecek ikinci şekli ithal ikamesine gitmektedir. Fakat bu da her zaman mümkün değildir. İthal ikamesi için teknolojinin değiştirilmesi icap eder. Ayrıca mukayeseli maliyetler prensibi de ikameyi bazı sahalarda tahdit eder. Teknolojinin değişmesi de bir hayli zamana ihtiyaç gösterir. İthalâtı tahdit ederek açığı tamamen kapatmak ve dolayısıyla dış yardım almamak mümkündür. Fakat bu takdirde kalkınma hızı önemli nisbette düşer. Ekonominin kendi kendine yeter hale gelmesi çok uzun zaman alır.

c) Turizm gelirlerinin artırılması :

Memleketimizin potansiyel döviz kaynaklarından biri de budur. Buradan önemli nisbette gelir sağlayabilmek için gerekli tesislerin kurulması, tanıtıcı ve cezbedici propagandanın yapılması, yasak bölgelerin azaltılması, halkta turistlere karşı sevgi ve hoşgörülülüğün yaratılması gibi tedbirlerin alınması icap eder. Bütün bunlar yapıldığı takdirde bu kalemden on yıl sonra yılda ortalama olarak 120 milyon dolar gelir sağlanabileceği tahmin edilmektedir (19).

Şu halde turizm gerekli tedbirler şimdiden ve süratle alındığı takdirde bu kalem on yıl sonra önemli bir döviz kaynağı olacaktır.

d) Avrupadaki Türk işçileri tasarruflarının Türkiyeye transferi:

Avrupada bilhassa Almanya'da çalışan işçilerimizin eline yaklaşık olarak 300 - 600 DM. (22) geçmektedir. Ortalama olarak geliri 516,80 DM. gideri de 266,94 DM. olduğundan bir işçinin aylık tasarruf imkânı 249,86 DM. tır. Bir işçinin yıllık tasarrufu 2998,32 DM. tır.

Halen Almanya'da 55.000 işçi olduğuna göre bunların yıllık tasarrufları 167.907.600 DM. veya 41.220.900 dolar (535.949.708 TL.) na baliğ olmaktadır (20).

İşçilerimizin bu meblağdan memleketimize transfer ettiği miktar son zamanlarda alınan bazı teşvik edici tedbirlere rağmen ancak 10 - 11 milyon dolar civarındadır.

Transfer edilmemesinin sebepleri muhteliftir. Resmi kurla cari borsa kurlarının çok farklı oluşu (resmi kurda bir DM. 2.25 TL. olduğu halde borsa ve bankalarda 1 DM. için 2.50, 2,80 hatta 3,50 TL. verilmektedir) gönderme güçlükleri eşya getirmenin para getirmeye nazaran daha kârlı oluşu gibi sebepler bu arada zikredilebilir.

Bütün bu mahzurları giderecek tedbirler alınır ve 10 yıl sonra Avrupadaki işçi sayısının yarım milyona ulaşacağı hesaplanırsa yurt dışındaki işçi gelirlerinin yurda transfer edilecek miktarın yılda 220 milyon dolara ulaşacağını tahmin etmek fazla iyimserlik değildir (21).

(19) Üstünel, Besim : Op. Cit, s. 12.

(20) Abadan Nermin : Batı Almanyadaki Türk İşçileri ve Sorunları, Ankara, 1964, s. 86.

(21) Üstünel Besim : Op. Cit. s. 12.

Bu transfer uzun vâdede gerçekten önemli bir husus olacaktır.

e) Özel yabancı sermaye :

Yabancı özel sermayenin gelmesi için lüzumlu bir çok şartları haiz olmadığımızdan, (iç politikadaki iktikrarsızlık, kontrollü kam-biyo sistemi, ekonomimizin yatırımları mas etme kabiliyetinin az olması vs.) teşvik etmek için alınan bütün tedbirlere rağmen bu konuda fazla iyimser olmaya imkân yoktur, Nitekim beş yıllık plân-da bu hususta bir artış derpiş edilmemiş, yabancı sermaye akımının 25 milyon dolar civarında kalacağı farzedilmiştir (22).

S O N U Ç

İncelememizden çıkarılacak tabii sonuç şudur: Türkiye iktisadî kalkınmasını hızlı ve devamlı bir şekilde yürütebilmek için bir süre - plâna göre 1972 - 1973 e kadar - müsait şartlarla ve muntazam olarak dış yardım almalıdır. Bugün için başka alternatif yoktur. O halde :

— Bu yardım miktar itibariyle kifayetli olmalıdır. Maalesef konsorsiyumun iki yıllık tatbikatı bu konuda tatmin edici olmaktan uzaktır. 1963 te istediğimiz miktar tam olarak verilmekle beraber 1964 te verilen miktar talebimizin çok altında kalmıştır.

Bu bizim durumumuzun batılılara iyi anlatılmadığını veya anlatıldığı halde batılıların anlayış göstermedikleri anlamına gelir ki her iki halde de bize çok iş düşmektedir. Onları daha fazla ikna etmeğe çalışmak aynı zamanda başka alternatifler üzerinde durmak gerekir.

— Yardım mahiyet itibariyle kalkınma yardımı olmalıdır. Bu konuda da konsorsiyumun durumu pek iç açıcı değildir. İlgili bahislerde daha etraflı bir şekilde anlatıldığı üzere batılılar program kredisi yerine proje kredisini tercih etmektedirler. Program kredisi olsa bile bunu bağlı krediler halinde vermektedirler ki bu da hareket serbestisini tahdit etmekte dolayısıyla kalkınmanın rahat bir şekilde yürütülmesini engellemektedir.

Bu konuda yapılacak şey batılıları daha çok program kredisi kredisi vermeğe ikna etmektir.

— Yardımın mali şartları da kalkınma için müsait olmalıdır. Bu hususta da konsorsiyum tatminkâr olmaktan uzaktır. Batılılar daha ziyade «banker zihniyetiyle» hareket etmekte kısa vâdeli ve yüksek faizli krediler açmak temayülündedirler. Halbuki bunlar ancak dış tediye açığını finanse etmekte kullanılan kredilerdir. Kalkınma kredileri uzun vâdeli, oldukça uzun bir ödemesiz devresi olan düşük faizli kredilerdir ki batılılar buna bir türlü yanaşmamaktadırlar.

Her devletin bu konudaki anlayış farklı olduğundan yapılan ikili anlaşmalar da birbirinden hayli farklı olmaktadır.

Bu konuda yapılacak işleri şöylece özetleyebiliriz :

Konsorsiyum bugünkü haliyle tatminkâr olmaktan çok uzak olduğuna göre; ona yeni bir bünye kazandırmak gerekir. Şöyle ki:

Konsorsiyum bir yardım fonu halini almalıdır. Her devlet muayyen bir meblâğı bu fona yatırmalıdır. Bu fon Türkiyenin ihtiyaçlarına uygun bir şekilde tek tip borç halinde yıllık program ihtiyacına ve geçmiş yıllardaki tatbikat ve elde edilen neticelere uygun olarak verilmelidir. Böylece hem borçların mali şartlarındaki farklılıklar ortadan kalkmış olacak, hem de her yıl akit yapmak gibi gayri müstakar duruma son verilecektir. Ayrıca konsorsiyum'un yetkileri genişletilmeli ve OECD teşkilâtı içinde müstakil bir hüviyete kavuşturulmalıdır.

Yapılan yardımların plân hedeflerine uygun olup olmadığı, yerinde kullanılıp kullanılmadığı da OECD ile birlikte konsorsiyumun müşterek kontrolü altında bulunmalıdır.

EK : I

YABANCI KONSORSİYUMLAR HAKKINDA KISA BİLGİLER

Türk konsorsiyumu dışındaki konsorsiyumun kuruluş ve faaliyetleri hakkında kısa bilgi verelim :

1 — Hindistan Konsorsiyumu (Indian Consortium) :

Dünyanın ilk beynelmilel konsorsiyumu olup Mayıs - Haziran 1961 arası devrede kurulmuştur. Konsorsiyumun gayesi, Hindistanın üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânını (1961 - 1966) desteklemektir. Azalar Kanada, ABD, Fransa, Almanya, Japonya, İngiltere vs. gibi on gelişmiş batı memleketi ile dünya bankası ve AID (Milletlerarası Kalkınma Teşkilâtı) gibi iki beynelmilel teşkilâttan ibarettir.

Hindistanın kalkınma plânı 6 milyar doları döviz olmak üzere 20 milyar dolarlık bir finansmana ihtiyaç göstermektedir. Konsorsiyum 1961 ve 1962 yılları için bunun cem'an 2,225 milyon dolarını taahhüt etmiş ise de sonradan bu meblâğ 2,250 milyon dolara yükseltilmiştir. Bunun 1.045 milyon dolarını yani % 47 sini A. B. Devletleri yalnız başına deruhte etmiştir (23).

(23) Tuncer Selâhattin : «Türkiye'ye Yardım Konsorsiyumu» *İktisat ve Maliye Mecmuası*.

Konsorsiyum 1961 yılı için 1,295 milyon dolar, 1962 için 1.070 milyon dolarki cem'an 2365 milyon dolar vermek suretiyle taahhütlerinin üstüne bile çıkmıştır.

Aza devletlerinin iştiraki ile Hindistan konsorsiyumu zaman zaman toplanarak durumu müzakere etmekte ve plân tatbikatını gözden geçirmektedir. Mamafih Hindistan takip etmekte olduğu tarafsızlık politikası ile hem hür dünyadan hem de doğu blokundan yardım koparmasını başarmıştır.

2 — Pakistan Konsorsiyumu (Pakistan Consortium)

Dünyanın iki numaralı yardım konsorsiyumu Pakistan konsorsiyumudur. Kuruluşu Hindistan konsorsiyumu ile yaşıt olup Haziran 1961 tarihindedir. Konsorsiyumun gayesi Pakistan'ın ikinci beş yıllık kalkınma plânını (1960 - 1965) desteklemektir. Bu plânın tutarı 4.830 milyon dolar olarak hesaplanmaktadır. Konsorsiyum 1961 ve 1962 yılları için 945 milyon dolar taahhüt etmiş ise de 1961 yılı için 230 milyon dolar, 1962 için 472,5 milyon dolar ki cem'an 702,5 milyon dolar ödeyebilmiştir.

Diğer konsorsiyumlardan farklı olarak, Pakistan konsorsiyumunu Dünya bankası organize etmiş olup azaları Hindistan konsorsiyumunun aynidir. İtiraf etmek lâzımdır ki Pakistan konsorsiyumu fazla başarılı olmamıştır. Zira Pakistanın kalkınma plânının lüzum gösterdiği finansman ihtiyacının bu yolla ancak 1,175 milyon doları karşılanmıştır. Bunun 629 milyon doları yani % 54 ü A. B. Devletleri tarafından sağlanabilmiştir. İlerde yapılacak toplantılar ile gelecek yıllara ait tahhüt ve tediyelerin müzakeresi yapılacaktır.

3 — İndus sulama Projesi (İndus Water Project):

Hatırlarda olduğu gibi, Hindistan ile Pakistan sınırları arasındaki zengin indus vadisi ötedenberi bir ihtilâf konusu olagelmiştir. Dünya bankası enerjik bir hamle ile İndus ile İndus suyu problemine el atarak ihtilâfı halletmiş ve bir anlaşmaya varılmasını sağlamıştır.

Bu anlaşmadan sonra İndus Sulama-Kalkınma Fonu (Indus Waters Developmen Fund) adı altında bir fon tesis edilmiştir. Bu fon Dünya bankasının himmeti ile beynelmilel sahada nevi şahsına münhasır, hükmü şahsiyeti haiz bir teşekkül haline gelmiş ve beynelmilel konsorsiyumlar arasında zikredilmeye başlanmıştır.

İndus sulama projesine Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda, İngiltere A. B. Devletleri gibi altı memleket ile ayrıca Dünya Bankası dahil bulunmaktadır. Kendi memleketlerini yakinen ilgilendirdiği için Hindistan ve Pakistan'da bu projeye yardım vaadinde bulunmuşlar ve bunu gerçekleştirmeye muvaffak olmuşlardır.

İndus sulama Projesi Assuan barajı gibi dünya çapında dev teşebbüslerden biridir. Proje kabataslak 894,6 milyon dolara baliğ olmaktadır. Bu meblâğın % 53 nü yani 482 milyon doları A. B. Devletleri tarafından taahhüt edilmiş bulunmaktadır. Böylece diğer beynelmilel yardım konsorsiyumlarında olduğu gibi, A. B. Devletleri bu projede de en büyük hisseyi deruhte etmiştir.

İndus sulama projesi aslında yukarıda açıkladığımız iki teşekkül gibi pür bir konsorsiyum değildir, Ancak bu projede kuruluş ve çalışması itibariyle yardım konsorsiyumlarına büyük bir benzerlik arz etmektedir. Bu sebeple, beynelmilel iktisadî neşriyatta, adı konsorsiyum olmamakla beraber, İndus sulama projesi, konsorsiyumlar arasında zikredilmektedir.

4 — Yunanistan yardım konsorsiyumu :

Türkiyeye yardım konsorsiyumu ile hem zaman olarak OECD bünyesi içinde ve 1962 yılında kurulmuştur. Henüz tam olarak faaliyete geçmiş değildir.

E K : II

İKTİSADÎ İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA TEŞKİLÂTI

(O E C D)

Türk konsorsiyumu OECD nezdinde kurulduğu için bu teşkilât ve çalışması hakkında biraz daha fazla bilgi vermeyi uygun görüyoruz.

OECD teşkilâtı OECE yerine (Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtı) kaim olmuştur. Avrupa ikinci dünya harbinden çıktıktan sonra, perişan bir vaziyette idi. Savaşın ağır tahribatına 1947 yılının şiddetli kışı ve kurak yazı eklenince yiyecek, yakacak, hammadde sıkıntısı, dış tediye güçlükleri, Avrupa devletlerinin iktisadî kalkınma gayretlerinin birleştirilmesine yol açtı. Böylece 16 Avrupa devleti (Türkiye, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İzlanda, Hollanda, Portekiz, İngiltere, İsviçre, Norveç, İsveç, Lüksemburg, İtalya) 1947 yılında Avrupa İktisadî İşbirliği teş-

kilâtını (OECE) kurmuşlardır. Daha sonra Almanya ve İspanya'da bu teşkilâta katılarak üye sayısı 18 e çıkmıştır.

Teşkilâtın ilk görevleri arasında üye memleketlere yapılacak Amerikan yardımının plânlı bir şekilde dağıtılması ve müşterek bir kalkınma plânı hazırlanması vardı. Üye memleketler aynı zamanda istihsalin hızla artırılması, mübadelenin geliştirilmesi, karşılıklı ticareti zorlaştıran engellerin giderilmesi ve mali istikrarın gerçekleştirilmesi gibi meselelerin halli hususunda işbirliği yapmayı kararlaştırmışlardır.

İktisadî İşbirliği Teşkilâtı bu meselelerden başka, enerji, ulaştırma, tarım ve turizm gibi çeşitli mevzularla meşgul olmuşsa da da teşkilâtın uğraştığı konuların sıklet merkezini muhakkak ki mübadele serbestliği teşkil etmiştir. Teşkilât ticareti engelleyici ve çeşitli kayıtlar arasında en fazla kontenjanların lâğvı üzerinde durmuştur. Savaş yıllarını takip eden devrede mübadelelerin hemen tamamı kontenjan listeleri içinde cereyan ediyordu. Birleşik Amerikadan getirilen malların bedelini ödemek için elde tuttukları az miktarda döviz sarf etmek istemeyen bir çok devletler, belirli seviyede denkleştirilmiş iki taraflı bir mübadele ve ödeme anlaşması sistemini kabul etmişlerdi. Bir taraftan Amerikan yardımı diğer taraftan çok taraflı mübadele sisteminin kabulü, devletlere ticaretlerinin büyük bir kısmını derece derece serbestleştirme imkânını vermiştir. Bu serbestlik ekonomiyeye umulan hızı sağlamış ve Avrupa istihsalı tarihte görülmemiş diyebileceğimiz ilerlemeler kaydetmiştir, 1948 - 1956 yılları arasında % 120 oranında artmıştır.

1958 yılında iktisadî işbirliği teşkilâtı üzerinde büyük ölçüde etkiler yapan önemli hadiselere şahit olunmuştur. Teşkilâtın bütün üyelerini ihtiva edecek bir serbest mübadele bölgesi kurulması hususundaki görüşmeler neticesiz kalmıştır. Başlıca Avrupa paraları gayri mukimler tarafından tahvil edilebilir bir hale getirilmiştir. Bu durum Avrupa Tediye Birliği (EPU) nin ortadan kalkmasına ve yerine Avrupa Para Anlaşmasının (EMA) kabulüne yol açmıştır.

Yine bu sıralarda çok şumullü bazı olaylar ön plâna geçmiştir. İktisadî alanda sanayi memleketleri ile az gelişmiş milletler arasındaki mesafe gün geçtikçe genişlerken, kamu oylarında bu ülkelere iktisadî, malî ve teknik bilgi ve yardımların artırılması cereyanı kuvvetleniyordu. Diğer taraftan Avrupa Sanayi memleketlerinde durumun düzelmesi, bunların girişilen büyük çalışma ve yardımlara katılmalarını mümkün hale getirmişti.

Şu halde mevcut kaynakların daha iyi geliştirilmesi için gerekli umumi politikanın tesbiti zamanı da gelmiş bulunuyordu. Bu gerçekler iktisadî işbirliği teşkilâtında esaslı bir reform yapılması fikrinin doğmasına ve Atlantığın iki tarafında da benimsenmesine amil oldu.

Bu reform konusu ilk defa 1959 yılı aralık ayında İngiltere Fransa, A. B. Devletleri ve Batı Almanya arasında yapılan zirve konferansında görüşülmüştür. Bir yıl sonra Avrupa İktisadî İşbirliğine dahil 13 memleketle Avrupa iktisadî komisyonu tarafından tertiplenen bir toplantıda, yapılacak reformun esasları açık olarak ortaya konulmuş ve gerekli sözleşme tasarısının hazırlanması görevi 4 uzmandan müteşekkil bir heyete verilmiştir.

Bu çalışmalar İktisadî İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtını kuran 14.12.1960 tarihli sözleşme ile sonuçlanmıştır. Meydana gelen yeni teşkilâta Avrupa İktisadî işbirliğinden farklı olarak A. B. Devletleri ve Kanada'da katılmıştır.

Yeni sözleşme teşkilât çalışmalarının bütünleşme hareketi içinde yer alan organların faaliyetleri ile ahenkli bir şekilde yürütülebilmesi için, Altılar tarafından kurulan üç ayrı camia temsilcileri ile Avrupa serbest mübadele bölgesi genel sekreterliğinin, bu çalışmalara iştirakini derpiş etmektedir.

İktisadî İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtının gayeleri şunlardır:

1 — Malî istikrara bağlı kalarak ekonomide ve istihdamda gelişme ve halkın hayat seviyelerinde yükselme sağlamak ve bu suretle dünya ekonomisinin de gelişmesine yararlı olmak.

2 — Üye memleketler de bunun dışında, kalkınma halinde bulunan memleketler de sağlam bir iktisadî gelişmenin gerçekleşmesine yardım etmek.

3 — Dünya ticaretinin milletlerarası taahhütlere uygun olarak çok taraflı ve fark gözetmeyen esaslara göre inkişafını sağlamak.

Görülüyor ki iktisadî işbirliği ve kalkınma teşkilâtı ile Avrupa İktisadî işbirliği teşkilâtı arasında, gayeler itibariyle hayli fark vardır. Evvelkinin başlıca hedefleri harpten zarar gören Avrupa ekonomilerini Amerikan yardımları ile kalkındırmak ve üye devletler arasındaki mevcut ithal kontenjanlarını kaldırmak suretiyle milletlerarası mübadeleleri geliştirmektir; Halbuki yenisinin vazifesi, iktisadî gelişmeyi hızlandırmak, dünya ticaretini geliştirmek ve iktisaden geri kalmış memleketlere yardımı müessir bir hale ge-

tirmek maksadiyle eski ve yeni dünyanın gayretlerini birleştirmek-
tir,

Bu karşılaştırmada gösteriyor ki yeni teşkilât, dünya ekono-
misinde selefine nazaran çok daha şumullü vazife ve mes'uliyetler
deruhte etmiş bulunmaktadır. Sözleşme gereğince 30. Eylül. 1961
tarihinde yürürlüğe giren iktisadî işbirliği ve kalkınma teşkilâtı,
hedeflerine ulaşmak için derhal faaliyete geçmiştir. Teşkilâtın en
yüksek organı olan bakanlar konseyi 1961 kasımında yaptığı top-
lantıda iktisadî gelişmenin hızlandırılmasına matuf ilk kararları
almıştı. Tesbit edilen hedef 1960 - 1970 devresinde istihsalin % 50
oranında artırılmasıdır. Bu suretle camiaya mensup 500 milyon in-
sanın gayri safi millî hasılası bu süre içinde 850 milyar dolardan
1300 milyar dolara yükselecektir.

Teşkilâtın organları :

a) Konsey :

Teşkilâtın en yüksek organı olup üye devletlerin temsilcilerin-
den teşekkül eder. Zaman zaman bakanlar seviyesinde ve munta-
zam olarak da daimî temsilciler seviyesinde toplanır. Konsey her
sene bakanlar seviyesindeki toplantıda bir başkan bir başkan yar-
dımcısı seçer. Daimi temsilciler seviyesindeki toplantıların başkanı
genel sekreterdir.

Konsey teşkilâtın bütün genel ve idarî kararlarının alındığı or-
gandır. Konseyin kabul ettiği kararları dört grupta toplamak
mümkündür.

aa) Kararlar : (décisions) teşkilâtın sözleşmesine göre üye-
leri bağlayıcı mahiyetleri vardır. Üyeler tatbik etmekle mükelleftir.
ler.

bb) Anlaşmalar : (agreements) üyelerle olduğu gibi üye ol-
mayan devletler ve milletlerarası teşekküllerle de yapılabilir.

cc) Tavsiyeler : (Récommodations) kararlar gibi bağlayıcı
mahiyetleri yoktur. Üyeler uygun gördükleri takdirde tatbik eder-
ler.

dd) Teklif : (Résolutions) Teşkilâtın çalışmaları ile ilgili
teklifler ve hususiyle bilgi için üyelere istenen malumata taluk
eder.

b) İcra Komitesi :

Her sene konsey tarafından seçilen on memleket temsilcilerinden meydana gelir. Konsey bu on temsilci arasında her sene bir başkan ve bir başkan yardımcısı seçer. Normal olarak komite haftada bir toplantı yapar. İcra komitesi konseye sunulacak meseleleri önceden müzakere eder ve konseye mütalâalarını bildirir.

c) Sekreteryaya :

Beş yıl süre ile seçilen bir genel sekreteri vardır. Sekreteryaya devamlı olup gerekli sayıda memurları haizdir.

d) Diğer tali organlar :

İktisadî siyaset komitesi, iktisat ve gelişme tetkik komitesi, kalkınmaya yardım komitesi (DAC) Teknik işbirliği komitesi Ticaret Komitesi, Görünmeyen muameleler komitesi, Avrupa para anlaşması (EMA), sigorta komitesi, deniz nakliyat komitesi, Mali Komite, ziraat komitesi, balıkçılık komitesi, Endüstri komitesi, enerji komitesi, el emeği ve sosyal işlet komitesi, gibi...

BİBLİYOGRAFYA

KİTAPLAR

- Baran Tuncer : *Milletlerarası İktisadî Yardımlar ve Kalkınma Meselesi* Sevinç Matbaası, Ankara, 1963
- Nermin Abadan : *Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları* D. P. Teşkilâtı yayınlarından, Ankara, Kasım 1964.
- İsmail Türk : *İktisadî Kalkınmanın Finansmanında Vergi Politikası*, Ankara 1961.
- Seha L. Meray : *Devletler Hukukuna Giriş* Cilt II, Sevinç mat. 1962. *Birinci Beş Yıllık (1963 - 1967) Kalkınma Plânı* Başbakanlık Devlet Matbaası, 1962.

- GEREKÇE VE PROGRAMLAR : *1963 malî yılı Bütçe tasarısına Ait Gerekçe*
1964 Malî Yılı Bütçe Tasarısına Ait Gerekçe
1965 Malî Yılı Bütçe Tasarısına Ait Gerekçe
1963 Yılı Programı Uygulama Raporu Özeti,
D. P. Teşkilâtı yayınlarından, Ankara, Haziran 1964
Kalkınma Plânı 1964 Yılı Programı, D. P. Teşkilâtı
Yayınlarından Ankara, Kasım 1963.

RAPORLAR

- : *Milletlerarası İktisadî İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı (OECD) Ekonomik ve Kalkınma ile İlgili İncelemeler Komitesinin 1963 - 1964 yıllık Raporu*, (Türkiye), Devlet Yatırım Bankası Kaynakları Müdürlüğüne Türkçeye çevrilmiş, (Teksir halinde) .

MAKALELER

- Üstünel, Besim : «*Yatırım Seviyesi ve Dış Yardımlar*» Forum, 1 Ocak 1965. Sayı : 258.
- Üstünel, Besim : «*Diş Ticaretin Devletleştirilmesi*», Milliyet, 21. Ocak. 1965 21. Ocak. 1965.
- Tuncer Selâhattin : *Türkiyeye Yardım Konsorsiyumu*, İktisat ve Maliye Mecmuası Cilt X Sayı : 6 sh. 280 - 290.

ANLAŞMALAR

- : *Resmî Gazete*, 8.1.1964, 12.5.1964, 28.5.1964, 28.8.1964, 14.12.1964, 24.12.1964 Tarihli nüshaları.
Convention Generale centre la Republique et la Banque Europeenne d'investissement, Section speciale, Bruxelles, le 8. Décembre. 1964 .